

UNDERLAGSRAPPORT OKTOBER 2018
ICT I DET SVENSKA BISTÅNDET

Eva Mineur, Richard Sannerholm

ICT i det svenska biståndet

Eva Mineur och Richard Sannerholm

Underlagsrapport oktober 2018

till

Expertgruppen för biståndsanlys (EBA)

EBA:s underlagsrapporter innefattar kortare översikter, undersökningar, kartläggningar och analyser som har genomförts för att skapa diskussion och bidra till kunskapsfördjupning inom ett visst ämne. Till skillnad från EBA:s rapporter så är underlagsrapporterna inte föremål för något formellt godkännande från expertgruppen. Som normalt i EBA-sammanhang så står författarna självständigt för analys, slutsatser och eventuella rekommendationer.

Expertgruppen för biståndsanalys – EBA – är en statlig kommitté som analyserar och utvärderar det svenska biståndet. Samtliga av EBA:s rapporter kan nedladdas utan kostnad på www.eba.se.

Vänligen hänvisa till föreliggande rapport enligt:

Eva Mineur och Richard Sannerholm (2018), *ICT i det svenska biståndet*, EBA Underlagsrapport, oktober 2018, Expertgruppen för biståndsanalys: Stockholm.

Tryckt av Elanders Sverige AB
Stockholm 2018
Framsida av Julia Demchenko

Sammanfattning

ICT har länge varit en viktig del av svenskt bistånd både på det bilaterala planet och via multilaterala organisationer. Policyramverket pekar ut vikten av digitalisering och ICT-bistånd inom tre områden: handel och hållbara investeringar; utbildning och forskning; och mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Det är särskilt i relation till det sistnämnda området som ICT ges vikt i frågor som handlar om yttrandefrihet, det civila samhällets utrymme samt frihet från korruption. Den globala digitaliseringen ökar och påverkar såväl samhället som individen och utvecklingen går fort. Därför är biståndet som ska främja ICT särskilt intressant att titta närmare på.

Den här rapporten syftar till att sammanställa och i den mån det varit möjligt, kartlägga det svenska ICT-biståndet mellan åren 2011–2017 för att få en överblick vad stöd till ICT-insatser kan bestå av mer konkret, hur mycket medel som satsas på området samt var satsningarna sker (länder och regioner). Dessutom vill vi bättre förstå genom vilka strategier och sektorer ICT-biståndet kanaliseras. Eftersom ICT saknas som kategori i *Openaid.se* (Sidas webbaserade informationstjänst om Sveriges bistånd som bygger på öppna data) har vi manuellt konstruerat en ”databas” från *Openaid* med ICT-relevant data som tjänar som underlag för analysen. Den bygger i sin tur vidare på den portföljanalys till Sida av ICT som gjordes utifrån *Openaid* 2013/14. *Openaid* innehåller dock inte all biståndsdata utan det finns insatser och aktiviteter som är sekretessbelagda och således ej kan spåras via *Openaid*. Rapporten syftar inte till att mäta eller utvärdera effekterna av det svenska ICT biståndet utan till att bidra till den kunskapsbild om svenskt ICT-bistånd som redan finns. Sida och dåvarande SAREC har tidigare genomfört ett antal utvärderingar och analyser av ICT i det svenska biståndet, den här rapporten vill uppdatera och addera till den kunskapsbasen. Med hjälp av litteratur på området analyseras och fördjupas delar av resonemangen i rapporten.

ICT kan ses som ett medel för utveckling – det som populärt kallas ICT4D. Som ett medel kan ICT och digitalisering bidra till att effektivisera och förenkla transaktioner, möjliggöra informationsutbyte samt stödja innovativa lösningar kring t.ex. digitala tjänster. Men ökat digitalt användande ses också som ett mål i sig för utveckling. Sverige har länge drivit frågan om ett fritt och tillgängligt internet genom arbete i bland annat Freedom Online Coalition och via Unesco. En stor del av det svenska ICT-biståndet är starkt kopplat till demokratisering, yttrandefrihet och mänskliga rättigheter och ska som både mål och medel genomsyra många strategier. En utmaning är att det saknas en tydlig definition av vad ICT är i den svenska biståndskontexten vilket bl.a. är problematiskt ur ett mål- och uppföljningsperspektiv.

På ett nationellt plan och i den svenska ambitiösa digitaliseringsstrategin är syftet med digitaliseringen i Sverige främst att öka tillväxten och främja effektivitetsvinster i samhällsstyrningen. Digitalisering som ett sätt att främja demokratin, öka möjligheten att få information etc. lyfts inte fram som ett mål i sig. Trots att kopplingar ska göras till den globala utvecklingen ser vi inte att det görs på nationell nivå.

Till volymen är det svenska ICT-relaterade biståndet relativt litet i relation till hela biståndsbudgeten men det är också en typ av bistånd som många gånger är integrerat i andra områden t.ex. utbildning. Utmaningen med ett integrerat perspektiv av ICT-insatser är svårigheten att skatta det totala omfånget av området. Vad vi kan se i våra data är att mellan år 2011 och 2017 är det en relativt jämn medelfördelning mellan åren, även vad gäller antalet insatser. Undantaget är 2013 då det både satsades mer pengar och genomfördes betydligt fler insatser. När det kommer till aktörer är det NGOs och universiteten som är de största mottagarna, vilket inte är så förvånande eftersom ICT länge har varit en del av det svenska forskningsbiståndet. Mer förvånande är att det är så få samarbeten med den privata sektorn givet att ICT-frågan till sin natur är fleraktörsdriven. SPIDER (Swedish Programme for ICT in Developing Regions) som startade 2004 är den enda svenska aktören med ett särskilt och specifik ICT-uppdrag inom biståndet. Störst fokus för SPIDER:s verksamhet ligger inom medicin- och hälsoområdet och generellt inom ICT4D. Utmärkande för ICT-biståndet är att det är spritt på många små aktörer – i materialet som vi sammanställt finner vi 60 stycken. Universiteten har gjort flest insatser totalt men mest pengar har gått till internationella NGOs exempelvis Digital Impact Alliance som arbetar med frågor om yttrandefrihet och tillgång till information. Exempel på multilaterala aktörer som fått stöd är Afrikanska Unionen, OSSE och Unesco. Den sistnämnda har bland annat utarbetat Media Development Indicators (MDI) som mäter tillgången till en fri och oberoende press i mer än 30 länder. Unesco är också en viktig part i WSIS (World Summit on the Information Society Forum) som är världens största högnivåforum inom ICT4D.

Geografiskt går ICT-biståndet främst till samarbetsländer i östra Afrika. Men vi har hittat mer än 60 mottagarländer i vår kartläggning, vilket ytterligare vittnar om ett mycket utspritt bistånd. Dock saknas geokodad information om en stor del av de globala insatserna som görs via t.ex. FN organ vilket gör att bilden ej är fullständig. I vårt material berörs 40 strategier där de tematiska strategierna om forskningssamarbete, globala insatser för ekonomisk hållbar utveckling och MR och demokrati ligger i topp vad gäller volym i SEK. När det kommer till de bilaterala strategierna har Mocambique och Tanzania fått mest stöd. Exempel på konkreta insatser i länderna är ett nytt datasystem för skatte-administration i Mocambique, stöd till digitala entreprenörer i Mellanöstern och oberoende media i DR Kongo samt sexualundervisning i Zambia. Inom forskningsbiståndet har det handlat om att bygga digitala infrastrukturer (t.ex. databaser och bibliotek) och stärka möjligheten till digital kommunikation för forskare. Den sektor som fått klart mest medel i vår kartläggning är media och informationsfrihet, följt av forskning och mänskliga rättigheter. Inom just media och informationsfrihet, där mycket av ICT-biståndet kanaliseras genom mänskliga rättighets- och demokratistrategin är Myanmar det land som fått mest pengar och flest insatser. Just Myanmar har många biståndsinsatser som är klassade som ospecificerade i *Openaid*, det betyder att de rör känsliga frågor och är därför avkodade av Sida. Vi kan därför inte säga så mycket om det mer specifika innehållet i detta bistånd. Detta är givetvis en naturlig effekt av att verka i högriskmiljöer.

Givet ICT-biståndets fragmentiserade och samtidigt integrerade karaktär i svenskt bistånd inom starkt politiserade områden som mänskliga rättigheter, demokrati och tillgång till

information ser vi ett antal utmaningar framöver. Visserligen kan såväl fragmentiseringen som integreringen delvis förklaras med att många små insatser har haft som syfte att verka katalytiskt. Men det ställer extra stora krav på uppföljning, kvalitetssäkring och kompetens och resursförsörjning i organisationen. Det faktum att ICT dessutom är ett område i snabb utveckling med nya tekniska landvinningar försvårar långsiktiga satsningar. Det starka fokuset på rättighetsperspektivet inom ICT samtidigt som flera samarbetsländer kämpar med ett krympande demokratiskt utrymme är naturligtvis en svår utmaning i sig. Avsaknaden av en definition gör också området svårgreppbart och det finns anledning att fundera över hur det påverkar möjligheten till lärande av den verksamhet som bedrivs.

En global utmaning som gäller alla länder handlar om sårbarheten i en allt mer digitaliserad värld. En utbyggd infrastruktur för ICT samt ökade digitala färdigheter och tillgång till internet kan likväl nyttjas av en stat för att tjäna sina egna syften i en icke-demokratisk riktning. Vi ser denna utveckling i flera länder, också i Europa och västvärlden. Det ställs ökade krav på reglering och kontroll av internet från olika håll. Svåra avvägningar görs också i de fall där ICT-bistånd går till verksamheter och insatser i länder med stor förekomst av korruption eller en auktoritär regering. Kanske kommer ICT-bistånd framöver att behöva fokusera på insatser som motverkar antidemokratiska krafter snarare än insatser som främjar demokratiseringen genom digitalisering.

Rapporten landar i ett antal iakttagelser för fortsatt diskussion, bland annat att samverkan med den privata sektorn framstår som underutvecklat inom ett fält som till stor del beror av ett fleraktörsperspektiv, ett bistånd som är väldigt utspritt på många aktörer och insatser blir svåröverblickbart vilket i sin tur påverkar möjligheten till lärande genom uppföljning och utvärdering. Vi konstaterar svårigheter med att dra tillförlitliga slutsatser från *Openaid.se*, vilket är problematiskt ur dels ett transparensperspektiv och dels ur ett oberoende granskningsperspektiv. Vi ser att det finns en stor poäng i att fundera över hur rapporteringen in till *Openaid* görs. Tilliten till öppna data måste vara hög. Svenskt ICT-bistånd förefaller svagt förankrat ur ett PGU-perspektiv och vi ser lite samverkan i frågan på hemmaplan. Det är svårt att få en bild av hur det svenska ICT-stödet på globalt plan ser ut, dvs. via de multilaterala aktörerna där en stor del av det viktiga globala normutvecklingsarbetet pågår. Det vore önskvärt om detta tydliggjordes för att bättre kunna kvalitetssäkra arbetet.

Innehåll

1. Medel, mål eller sektor?	1
1.1 Underlagsrapportens syfte och upplägg.....	4
1.2 Avgränsningar och tillvägagångssätt	4
2. Svensk policy – hur styrs ICT-biståndet?	8
3. Volym och aktörer	10
3.1 Aktörer	11
3.2 Geografisk spridning av ICT-biståndet.....	17
4. Genomförande – vad görs?	20
4.1 Media och informationsfrihet	24
4.2 Forskningssamarbete och forskningsstöd	26
5. ICT-biståndets utmaningar och möjligheter	29
5.1 Att hantera ICT-bistånd.....	29
5.2 Avsaknaden av en tydlig definition	30
5.3 Rimliga förväntningar	32
5.4 Normativt skifte kring ICT och digitalisering.....	36
5.5 Iakttagelser.....	36
6. Litteratur	39
Appendix 1. Interlokutörer	43
Appendix 2. Strategier i materialet	43

1. Medel, mål eller sektor?

Informations- och kommunikationsteknologi, ICT¹, är en viktig del i svenskt och internationellt bistånd.² I policyramverket för svenskt utvecklingssamarbete står det att "... digitaliseringen har potential att förändra förutsättningarna för utveckling radikalt. Internet och relaterade tekniker har etablerat sig i utvecklingsländer på ett sätt som tidigare tekniska innovationer aldrig varit i närheten av".³ Drivkrafterna för en digitalisering i samhället är starka och kommer från flera håll, och det går fort, tekniken utvecklas och förbättras ständigt.

Sverige är ett av världens mest uppkopplade och digitaliserade länder som ligger långt fram vad gäller ICT-innovationer.⁴ Följaktligen har också det svenska biståndet under lång tid arbetat med att stödja och främja uppbyggnad och utveckling av ICT i samarbetsländerna och genom multilaterala kanaler. För att kunna ställa rätt frågor om hur vi, i denna snabbt föränderliga värld, kan förbättra det svenska ICT-biståndet framöver behövs en överblick över hur det faktiskt ser ut idag. Vad görs, var och av vem? Med den här underlagsrapporten vill EBA bidra till en kunskapsmanställning om ICT-biståndets inriktning mellan åren 2011–2017.

Det finns två huvudsakliga skäl till att ICT anses ha en potential att förändra förutsättningarna för utveckling radikalt. Det ena är att ICT ses som ett *medel* för utveckling, ibland uttryckt på engelska som *ICT4D* – ICT för utveckling. Med detta menas det sätt som internet, mobiltjänster, sociala plattformar och applikationer kan ha betydelse för en hållbar utveckling.⁵ Ett ofta använt exempel är den kraftiga mobiltelefoniökningen i Afrika och hur mobiltjänster nyttjas för att skicka och ta emot pengar i en tidigare

¹ Den engelska förkortningen för *information communication technology*, ICT, brukar användas även på svenska. I rapporten används ICT omväxlande med digitalisering. För en diskussion om definitioner av ICT, se nedan "Avgränsningar och tillvägagångssätt".

² Se t.ex. ITU, *Fast-forward progress: Leveraging tech to achieve the global goals*, (2015) liksom World Bank, *World Development Report 2016: Digital Dividends* (2016). I Agenda 2030 återfinns ICT i flera av målen, bl.a. om fattigdom och utbildning. I mål 5 om jämställdhet finns ett delmål om att "öka användning av gynnsamma tekniker, i synnerhet informations- och kommunikationsteknologi, för att främja kvinnors egenmakt". Under mål 9 om hållbar industri, innovationer och infrastruktur står det att tillgången till informations- och kommunikationsteknologi ska ökas väsentligt "samt eftersträva allmän och ekonomisk överkomlig tillgång till internet i de minst utvecklade länderna senast 2020". ICT kan också ses som en förutsättning bakom flera andra mål och delmål, bl.a., i mål 16 om att säkerställa "allas tillgång till information".

³ *Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete*, Skr 2016/17:60 (2016) s. 7.

⁴ Sverige ligger på plats 11 i ITU:s *ICT Development Index 2017* (ner tre placeringar från senaste mätningen 2015).

⁵ Rent generellt har sambandet mellan ICT och ekonomisk utveckling beskrivits som gynnsam och positiv inom biståndspolicyn. I en OECD rapport från 2014 står det bl.a. att "more ubiquitous access to and use of broadband Internet networks, which are available in a competitive market and at affordable prices, will help foster innovation and drive the growth of the Internet economy and the economy in general". OECD, *Principles for Internet Policy* (2014).

genomgående kontantekonomi.⁶ ICT anses bidra till en effektivisering av ekonomin, men även möjliggöra innovation genom att information lättare tillhandahålls mellan olika ekonomiska aktörer.⁷ Flera studier pekar också på att ICT kan ha en positiv effekt inom miljöområdet, bl.a. vad gäller växthusgasutsläpp, t.ex. genom smarta transporter och förändrade affärsmönster så som digitala tjänster och produkter.⁸

Ett annat exempel på ICT som medel är digitalisering kopplat till demokratiutveckling, ansvarsskyldighet och mänskliga rättigheter, och då särskilt gällande yttrandefrihetsfrågor och rätten till tillgång till information. För civilsamhällesorganisationer som arbetare med antikorrupsions- och integritetsfrågor är tillgång till information, och möjligheten att kunna sprida information vidare, av central betydelse. Detta kan underlättas genom digitala tekniker så som SMS-tjänster för att rapportera kring oegentligheter under val eller missbruk av offentliga medel. En digitalisering av folkbokföring och andra nyttigheter kan bidra till att fler människor får ID-handlingar och att de därmed kan ta del av offentlig service, rösta i allmänna val osv.⁹ ICT kan också påverka den offentliga sektorns förmåga till en mer effektiv och transparent hantering av t.ex. skatter eller i budgetplanering, liksom att mer effektivt samla människor till kollektiv agerande i olika former av organiserade protestaktioner.¹⁰

Det andra huvudsakliga skälet till varför ICT är en viktig del i svenskt och internationellt bistånd är att digitalisering i sig självt ses som ett *mål* d.v.s. ett mål om ökad tillgång och användning av digitalisering i olika former.¹¹ I detta sammanhang kan man se på bistånd på samma sätt som på andra politikområden (t.ex. hälsa, utbildning, säkerhet eller mer allmänt kring förvaltningens styrning) där digitalisering har blivit en integrerad och i allt högre grad nödvändig del av samhällsutveckling och god samhällsstyrning. Här sammanfaller också *mål* och *medel* i det att förvaltningen av internet och tillhörande digitala tekniker måste ske på ett sätt som är öppet och tillgängligt och i enlighet med grundläggande mänskliga rättigheter. Detta har uttryckts bl.a. i UNESCO:s s.k. R.O.A.M principer (rights based, open, accessible och multi-stakeholder participation).¹² FN:s råd för mänskliga rättigheter har också i ett flertal resolutioner slagit fast att rättigheter som tillerkänns *offline* också

⁶ Suri, Tavneet, "Mobile Money", Annual Review of Economics, Vol. 9, 497-520 (2017).

⁷ World Bank (2016) ss. 10-11.

⁸ För *Digitalisering i tiden*, SOU 2016:89 (2016) s. 116ff

⁹ Documents, "Identity Systems and Civil Registry in Asia", Population and Development Review 43 (1), 183-188 (2017).

¹⁰ Little, Andrew, "Communication Technology and Protest", Journal of Politics, 78 (1).

¹¹ Men ICT har inte alltid setts som ett mål i sig, tvärtom. I Sidas rapport, *Digital Empowerment for ICT in Development (ICT4D) for DESO* (2003), s. 10 skriver man att "...ICT should be viewed as a means to an end rather than an end in itself".

¹² Outcome Document of the "Conneting the Dots: Options for Future Action" Conference, UNESCO General Conference, 38 Session, Paris, 2015, 38 C/53, 10 August 2015.

gäller *online*.¹³ Liknande uttalanden finns från flertalet andra internationella och regionala institutioner för mänskliga rättigheter.¹⁴ Sverige, tillsammans med flera andra länder, har också under en längre tid aktivt drivit frågan om ett fritt och öppet internet, bl.a. genom medverkan i *Freedom Online Coalition* och liknande internationella fora samt genom Unesco.¹⁵ Framförallt har detta artikulerats genom strategin för särskilda insatser för mänskliga rättigheter och demokratisering 2014–2017. Samtidigt som det finns ett mål om ökad digitalisering (från e-förvaltning till ett jämställt ICT-användande) pågår också en digitalisering av själva biståndets hantering och genomförande. *Openaid*¹⁶ och olika kommunikationslösningar kring bl.a. rapportering, utvärdering och användning av geodata¹⁷ innebär att bistånd oavsett sektor och inriktning har övergått till mer digitala former – ett slags *e-bistånd*.¹⁸

Utöver medel och mål beskrivs också ofta ICT som en *sektor*. Ibland verkar det vara en industriell sektor som menas, men i de allra flesta fall används snarare sektor som för att markera ett eget ”fält” med särskilda utmaningar, aktörer, processer och förhållningssätt (jmf. med hur utbildningsbistånd eller rättssektorbistånd beskrivs och uppfattas som egna fält). För digitalisering i stort har det under en tid lång funnits ett narrativ om en slags epistemologisk särart, bl.a. talas det om ”*internet governance*” som en särskild form av samhällsstyrning som är annorlunda från traditionell samhällsstyrning.¹⁹ Den här uppdelningen som utgår från att internetstyrning kräver särskilda eller nya lösningar verkar

¹³ Human Rights Council, *The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet*, A/HRC/32/L.20 (2016).

¹⁴ FN:s Särskilda rapportör för yttrandefrihet, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europas representant för mediefrihet, Organisationen för amerikanska staters rapportör för yttrandefrihet och den Afrikanska kommissionen för mänskliga och folkens rättigheters rapportör för yttrandefrihet och tillgång till information kom 2011 med ett gemensamt uttalande om yttrandefrihet på nätet, *International Mechanisms for Promoting Freedom of Expression: Joint Declaration on Freedom of Expression and the Internet* (2011).

¹⁵ För Freedom Online Coalition, <https://freedomonlinecoalition.com/about-us/about/>. Sverige, genom Sida, har också finansierat och stöttat framtagandet av *Principles for Digital Development* som syftar till att vägleda i framtagandet av insatser och program inom ICT, se <https://digitalprinciples.org/>.

¹⁶ Openaid är en webbaserad informationstjänst som utifrån myndighetsdata samlar information om svenskt bistånd, www.openaid.se.

¹⁷ Isaksson, Ann-Sofie, *Geospatial Analysis of Aid: A New Approach to Aid Evaluation*, EBA 2017:09 (2017).

¹⁸ Även om vissa delar av e-biståndet, särskilt utvärdering, har en lång bit kvar till en mer frekvent och robust användning av ICT för kostnadseffektivitet och snabbare återkoppling. Världsbanken (2016) ss. 305ff.

¹⁹ FN: s initiativ *Internet Governance Forum*, är ett exempel. Se också beskrivningen av den tidiga utvecklingen av internet och synen på reglering i Milton L. Mueller, *The Global Politics of Internet Governance*, MIT Press, Cambridge (2010) s 2. Synen på samhällsstyrning för internet som något särskilt och väsensskilt från samhällsstyrning i övrigt har dock mött kritik för att överbetona det tekniska istället för att erkänna de mer allmänna utmaningarna i samhällsstyrning och reglering så som politisk vilja och institutionell förmåga. Inom mänskliga rättigheter förs en snarlik diskussion om frihet på nätet borde ses som en mänsklig rättighet, utöver yttrandefriheten. Joyce, Daniel, ”Internet Freedom and Human Rights”, *The European Journal of International Law*, Vol. 26: 2, 493-514 (2015)

dock inte lika stark idag. Styrning av internet präglas numera allt mer av Internet Universality och av R.O.A.M-principerna som säger att internet ska vara rättighetsbaserat, öppet, tillgängligt för alla och präglas av flerparts- och flernivådeltagande. Sverige har genom biståndet drivit på denna normativa utveckling i olika multilaterala fora. Även om det är svårt att fastställa ICT som ett fält i sin egen rätt är det ofrånkomligen så att ICT-bistånd, liksom den digitala utvecklingen i stort, uppvisar vissa särdrag. Främst är kanske förekomsten av fleraktörsperspektivet som är mycket mer framträdande inom ICT-bistånd än i övrigt bistånd. På många sätt är detta en konsekvens av digitalisering generellt där nätverk av aktörer – offentliga och privata – driver på och ansvarar för teknikutveckling och globala standardsättande verktyg.²⁰

1.1 Underlagsrapportens syfte och upplägg

Rapportens huvudsakliga syfte är att belysa den del av svenskt bistånd som kan räknas till ICT för att bättre förstå omfattning (*hur mycket, var, av vem*) och genomförande (*vad görs, inom vilka områden*). Det saknas en aktuell överblick över det svenska ICT biståndet. Samtidigt är ICT en viktig fråga inom biståndet, liksom för inom politiken överlag i Sverige.²⁰ Sett till den vikt som tillmätts digitalisering för utveckling, i Sverige och internationellt, finns det ett stort behov av ett bättre kunskapsunderlag för en vidare styrning och utveckling av biståndet. Rapporten syftar därför också till att vara framåtblickande och föreslå rekommendationer för vissa delar av ICT-biståndet.

Rapporten följer en enkel disposition. Inledningsvis presenteras det svenska ICT-biståndet med fokus på policys och styrning. Hur har Sida arbetat med frågan och vad säger policyramverket om ICT? Därefter analyseras volymfrågan – alltså hur mycket eller hur stort är ICT inom biståndet och var genomförs det, och vem är genomförare? Detta följs av en beskrivning av vad som görs i form av insatser inom vilka sektorer och genom vilka strategier som ICT biståndet kanaliseras. De sista avsnitten belyser utmaningar och möjligheter inom svenskt ICT-bistånd, samt rekommendationer.

1.2 Avgränsningar och tillvägagångssätt

Underlagsrapporten syftar inte till att mäta eller på annat sätt bedöma eller uttala sig kring effekterna av ICT i svenskt bistånd: det vill säga, har svenskt ICT-bistånd nått sina uppsatta mål och resultat? Rapporten har inte heller för avsikt att erbjuda en ingående historisk helhetsbild kring hur IT och sedermera ICT utvecklats inom svenskt bistånd. Här finns det redan flera rapporter som med fördel kan läsas, bl.a. om utvärderingar av SAREC och ICT

²⁰ Framväxten av och styrning genom nätverk (*networked governance*) framförallt v.g. internet är väl beskrivet i Mueller, Milton L., *Networks and States: The Global Politics of Internet Governance*, MIT Press (2010). Se också, Pernice, Ingolf, "Global cybersecurity governance: A constitutionalist perspective", *Global Constitutionalism* 7(1) 112-141 (2018).²⁰ *För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi*, N2017/03643/D (2017).

inom forskningsbiståndet, liksom organisatoriska utvärderingar av hur Sida har hanterat ICT-frågan inom sin institution.²¹

Rapportens huvudsyfte är, som nämnts ovan, att bidra till en kunskapsbild kring ICT i det svenska biståndet. Den största delen av rapporten bygger därför på en sammanställning och analys av ICT-insatser under åren 2011–2017 som rapporterats till *Openaid*. För att samtidigt förstå styrnings- och policyutvecklingen kring ICT används olika biståndspolitiska dokument, strategier, och skrivelser från Sida och andra aktörer inom det svenska biståndet. Under rapportens framtagande har också intervjuer och möten genomförts med flera svenska aktörer, bl.a. Telia Company, Post- och telestyrelsen, SPIDER, Sida, liksom med representanter från akademien och civilsamhället (en fullständig lista över interlokutörer finns i appendix 1). Genomgående i rapporten försöker vi spegla analysen mot en bredare litteratur inom området för att bättre förstå det vi observerar.

Att definiera ICT

Det saknas inte definitioner av ICT internationellt. Det finns t.o.m. standardsättande mätningar om olika länders ICT-förmåga, bl.a. *Digital Economy & Society* (DESI) från EU-kommissionen och *ICT Development Index* (IDI) från Internationella teleunionen. Däremot saknas det en tydlig definition av vad ICT betyder i det svenska biståndet. I flera tidigare Sidarapporter finns ansatser till att definiera ICT. En rapport tar fasta på det specifika mediet: ”the method and technology to communicate between individuals, and between organisations, with help from computer systems”.²² I en annan rapport definieras ICT utifrån en slags tidsaxel med en indelning av nya ICT-teknologier, gamla ICT-teknologier och riktigt gamla ICT-teknologier.²³ I två andra Sida-dokument, en utvärdering och en översyn av ICT inom Sida, används istället definitionen: ”electronic means of capturing, processing, storing and disseminating information”.²⁴ Den definitionen kommer i sin tur från Richard Heeks i ett paper från 1999.²⁵

Att en mer entydig och central definition saknas är föreståligt sett till den acceleration som finns inom ICT – det är svårt att beskriva en pågående process som är så förändringsbenägen som informationsteknologi. Men även om det i stort handlar om

²¹ Se t.ex., Sida, *ICTs for Poverty Alleviation: Basic Tool and Enabling Sector* (2005); Boeren, Ad, Alberts, Tom, Alveteg, Thomas, Thulstrup, Erik W. och Trojer, Lena *Sida/SAREC Bilateral Research Cooperation: Lessons Learned*, Sida Evaluation 06/07 (2006); Alan Greenberg, *Sida's Support to Information and Communications Technology (ICT) for Development*, Sida Evaluation 2008: 07 (2008); och Ruhani, Golana, *Information and Communication Technology (ICT) Overview at Sida 2013/2014* (2014).

²² Sida, *Strategy and Action Plan for ICT in Development Cooperation* (2005) s. 3.

²³ Sida, *ICT for Poverty Alleviation: Basic Tool and Enabling Sector* (2005) s. 16.

²⁴ Greenberg, Alan, *Sida's Support to Information and Communications Technologies (ICT) for Development*, Sida Evaluation 2008:07 (2008). Ruhani, (2014) s. 21, skriver också att Sida måste revidera arbetsdefinitionen eftersom den ger en för vag bild av vad ICT är.

²⁵ Heeks, Richard, *Information and Communication Technologies, poverty and development*, Development Informatics Working Paper Series, paper no. 5, Institute for Development Policy and Management (1999) s. 3.

kommunikation, som förmedlas och görs möjlig på olika sätt med teknikens hjälp, så handlar det inte bara om hur vi kommunicerar utan även hur vi mottar information, även från automatiserade källor som artificiell intelligens eller i större omgivningar som smarta städer. Den digitala tekniken ska ses och förstås utifrån hur den kan användas för att uppnå olika nyttigheter, men också utifrån det enkla faktum att digital teknik i sin tur reglerar och styr beteenden och förhållningssätt i det offentliga och i det privata.

Samtidigt är det en enkel observation att det är svårt att målsätta och styra insatser (eller en sektor för den delen) utan en mer begreppsfattlig bild av vad som ingår. Internationella teleunionen, liksom Världsbanken, är två stora organisationer som tillhandahåller definitioner av ICT, liksom norska och tyska motsvarigheter till Sida, så jämförbara exempel på definitioner fattas inte.²⁶ Frågan är om ICT som ett samlingsbegrepp håller i lika stor utsträckning idag som när det först introducerades för ett par decennier sedan. Digitalisering, t.ex., fångar på ett mer holistiskt sätt upp den huvudsakliga kärnan utan att specificera olika tekniker, eller rangordna dem i förhållande till ålder.

Underlagsrapportens primära underlag

Eftersom ICT inte finns som en egen sektor i *Openaid* är det svårt att skapa en lätt överblick över svenska ICT-insatser. Sedan tidigare finns en särskild version av *Openaid* som behandlar ICT (*ict.Openaid*) som sträcker sig fram till och med 2014. Detta är föredömligt i syfte att skapa en bättre kunskapsbild. Samtidigt är *ict.Openaid* inte uppdaterad sedan 2014 och utöver begränsningen i tid så finns det en del brister i urvalet.²⁷ Detta har med all sannolikhet att göra med svårigheten att ”artbestämma” ICT och avsaknaden av en mer enhetlig definition som skapar hinder i rapporteringen. Särskilt svårt blir det när ICT är integrerat i andra sektorer av bistånd, som ett medel, t.ex. inom hälsa eller forskning.

I syfte att bidra till en stärkt kunskapsbild kring ICT och svenskt bistånd har EBA gjort en enhetlig genomgång av *Openaid* och ICT-insatser under åren 2011–2017. Genomgången bygger på och kompletterar *ict.Openaid*. Den data som underlagsrapporten vilar på utgår från en genomgång av *Openaid* där följande sökord har använts för insatser: *ICT* eller *ICT4D*, *information and technology*, (i kombination med *info*, *communication* eller *new*), *innovation*, *mobile*, *new media*, *internet*, *radio*, *open aid*, *open government*, *open data*, *broadband*, *connectivity*, *computers* och *digital*.

Insatser som innehåller en eller flera av sökorden ingår i sammanställningen. Sökorden är valda utifrån hur ICT beskrivs i olika insatsrelaterade dokument. Sökorden genererar en svarsdata där ICT är både medel och mål. I vissa fall är en insats om digitalisering det

²⁶ BMZ, *Informations und Kommunikationstechnologien (ICK): Schlüsseltechnologien für eine nachhaltige Entwicklung*, BMZ Strategiepaperen 2 (2013); och NORAD, *Information and Communications Technology (ICT) in developing cooperation: guidelines* (2003).

²⁷ Enkelt uttryckt: vissa insatser borde inte räknas som ICT och flera insatser som tydligt är inom ICT-området finns inte med.

huvudsakliga syftet, medan i andra är olika digitala tekniker invävda i större insatser, t.ex. inom forskningsbistånd. Insatserna löper per år, men flera insatser löper över flera år. Utifrån vår sökning är det *unika* antalet komponenter (definierat som ett unikt IATI-nummer²⁸) 2011–2017 642 medan totalen av ICT-relaterade insatser är 1097, vilket är det antal insatser som underlagsrapporten använder. För 2017 är det sannolikt så att ett flertal insatser inte hade rapporterats in vid tidpunkten för sammanställningen. Data från 2017 får därför ses som en lite svagare referens vilket också synliggörs i de tabeller och diagram som används. Materialet har manuellt rensats från överlappningar och felaktiga insatser, liksom för sökträffar som genererats av bokstavsföljden ICT, t.ex. *confICT*.

För många av de insatser som handlar om demokrati och mänskliga rättigheter, eller medie- och informationsfrihet, finns det via *Openaid* endast angivet en begränsad del information (oftast används *unspecified* istället för detaljer om insatsen). På grund av den säkerhetsrisk eller politisk känslighet som flertalet initiativ inom ICT måste hantera är den publika informationen därför sparsmakad. Vad gäller vårt urval rör det sig om ungefär 6 procent (av antalet insatser men 15 procent vad gäller budgeten). I de allra flesta fall finns ändå grundläggande uppgifter om generell inriktning, vilken strategi det gäller och kostnad, och ibland även i vilket land insatsen har genomförts. Att ett flertal insatser är sekretessbelagda försvårar såklart en överblick och mer ingående analys av det totala ICT-biståndet som Sida hanterar. Detta uppställer särskilda problem vid en sådan övergripande genomgång som den här underlagsrapporten syftar till samtidigt som det också väcker frågor om hur den mer löpande förvaltningen av svenskt ICT-bistånd hanterar den här utmaningen.

Rapporten har ju en övergripande beskrivande karaktär men för att ge en större inblick i vad ICT-bistånd kan vara i praktiken, bortom förkortningar, summor eller sektorer väljer vi att då och då att beskriva enskilda aktörer eller insatser. Valet av dessa lite mer utvecklade beskrivningar följer inte någon strikt urvalsprincip utan handlar om att vi vill lyfta fram exempel från databasen som dels får en stor medelstildelning, ingår i en större tematisk satsning samt sådan som på ett illustrativt sätt kan representera delar av det svenska ICT-biståndet.

²⁸ *International Aid Transparency Initiative* är en global standard för publicering av biståndsdata/insatser som kan användas av alla aktörer på alla nivåer inom biståndet. ²⁹ Totalt finns 27 utgiftsområden i budgetpropositionen. Sidas anslag regleras under utgiftsområde 7 (internationellt bistånd). Mellan åren 2011 – 2017 har utgiftsområde 7 fått mellan 3–4 procent av den totala budgeten. IATI nummer motsvarar komponent, en insats kan bestå av flera komponenter.

2. Svensk policy – hur styrs ICT-biståndet?

Sveriges utvecklingsarbete baseras på de ambitioner och prioriteringar som regeringen uttrycker i policyramverket för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd från 2016. Den biståndspolitiska inriktningen i ramverket konkretiseras sedan i budgetpropositioner, genom instruktioner, strategier och årliga regleringsbrev till Sida²⁹. Regeringen, via UD, beslutar om de strategier som preciserar vad som ska prioriteras och göras i de olika samarbetsländerna, regionerna eller inom ett särskilt tema, t.ex. civila samhället eller mänskliga rättigheter. ICT har ingen egen strategi utan är, som vi nämnt tidigare, en fråga som generellt ska beaktas i och genomsyra insatser. Särskilt två av Sidas tematiska globala strategier, den om särskilda insatser för mänskliga rättigheter och demokratisering 2014–2017 och den om globala insatser för ekonomisk hållbar utveckling 2014–2017 lyfter fram ICT som viktiga målområden.

Utgångspunkten för hela policyramverket är Agenda 2030, de globala hållbarhetsmålen, och utkomsten från *Addis Ababa Action Agenda* vad gäller finansieringen för den globala utvecklingen från 2015, Parisavtalet om den framtida klimatpolitiken. Tillkommer gör även politiken för global utveckling (PGU) som genom ramverket fått ny aktualitet och relevans. Ramverket pekar ut regeringens prioriteringar för biståndspolitiken och digitaliseringens betydelse för utveckling inom tre områden: handel och hållbara investeringar; utbildning och forskning; och mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Policyramverket framhåller också vikten av att minska den digitala klyftan mellan män och kvinnor genom att se till att särskilt kvinnor i högre grad ska få dra nytta av digitaliseringen och tillgången till information. Människors tillgång till information ska stärkas via fria, oberoende medier och ett fritt, öppet och säkert internet. Internet och nya medier är av stor vikt för de mänskliga rättigheterna och därmed svarar ICT-biståndet upp mot Sidas rättighetsperspektiv. Regeringen menar också att ”i ljuset av den ökade desinformations- och propagandaverksamheten på internet behöver förmågan till kritiskt tänkande stärkas, inte minst hos unga grupper”³⁰. Policyramverket lägger en kraftig tonvikt på ICT som ett mål och medel särskilt i relation till demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. Detsamma gäller i regeringens skrivelse *Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik*. Skrivelsen för DEMO/MR/rättsstatens principer nämner särskilt digitalisering (eller internet) i relation till yttrandefrihet; tillgång till rättvisa och frihet från korruption; det civila samhällets utrymme; och terrorism.

²⁹ Sida styrs av en förordning (2010:1080) från regeringen som beskriver vad myndigheten ska och får göra inom ramen för sitt uppdrag. I de årliga regleringsbreven beskrivs årets verksamhet och vad som ska prioriteras, vilken budget som finns och hur den ska fördelas mellan Sidas områden.

³⁰ Policyramverket för utvecklingsarbete skr. 2016/2017:60 s.20

Stämmer det här med hur vi i Sverige ser på digitaliseringens roll i vårt samhälle, vilken ambition har vi på hemmaplan? Vi har en nationell digitaliseringsstrategi³¹ och regeringen har inrättat ett Digitaliseringsråd under Näringsdepartementet som ska främja genomförandet av digitaliseringsstrategin. I strategin slås fast att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Svenskarnas digitala kompetens ska öka, vi ska känna digital trygghet i att använda digitala verktyg, förutsättningarna för digital innovation ska öka, bättre digital ledning ska möjliggöra effektivitetsvinster och den digitala infrastrukturen ska stärkas. Blicken är riktad mot EU:s mål om tex minskad arbetslöshet och en ökad tillväxt på den inre marknaden. Agenda 2030 och de globala målen nämns kort men det saknas utvecklade resonemang om hur strategin ska uppfylla målen. Det är tydligt att digitaliseringen i Sverige inte i någon större utsträckning handlar om att främja demokrati och yttrandefrihet utan istället lyfts möjligheterna till ökad konkurrenskraft och effektivisering fram. Däremot har kultur- och demokratiministern vid olika tillfällen i internationella sammanhang, t.ex. via Unesco, lyft frågan om vikten av yttrandefrihet för exempelvis journalister. Trots att det i uppdraget till Digitaliseringsrådet står att de ska bevaka och följa ICT-utvecklingen globalt nämns inte PGU någonstans i den nationella strategin. Olika målbilder och idéer mellan politikområden och ansvarigt departement om vad ICT och digitalisering är och står för och varför det är viktigt blir tydligt.

Från Sidas håll finns det idag en något bristande överblick över det samlade svenska biståndet som rör ICT. Det är också svårt med skärning eller koppling till "traditionella" biståndsfrågor (typ hälso- och sjukvård) och en fullständig portföljanslys har inte genomförts. ICT kopplat till demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer har utan tvekan störst politisk sprängkraft (också med tanke på regeringens uppdrag till Sida att under våren 2017 redovisa sitt arbete med det s.k. "krympande utrymmet" för civilsamhället). Samtidigt verkar det finnas en begränsad kapacitet inom Sida att följa upp, bevaka och tillgodose utvecklingen inom området ICT-demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. En stor del av arbetet är idag partnerdrivet - och så kanske det av nödvändighet måste vara, d.v.s. området går så snabbt framåt - men det väcker frågor om vilka antaganden som styr svenskt ICT-stöd, Sidas roll som expert i sin egen rätt och möjligheterna myndigheten har att själv driva frågor inom ICT-områdets framkant. I policyramverk och i liggande strategier är ICT som ett medel tydligt uttryckt, t.ex. i kopplingen mellan ICT och stärkta demokratiska processer eller ICT för ökad öppenhet och respekt för mänskliga rättigheter. Men mycket av forskningen på området pekar på flera brister med ett allt för starkt antagande om ICT som ett verktyg för demokratisering och andra normativa mål och lyfter särskilt riskerna med ett sådant förhållningssätt (mer om detta under avsnitt fem, Rimliga förväntningar).

³¹ www.digitaliseringsrådet.se/digitaliseringsstrategin

3. Volym och aktörer

I det här kapitlet fokuserar vi på volymen d.v.s. hur mycket pengar det har satsats på de ICT-insatser som rapporten redogör för under perioden 2011–2017, den geografiska spridningen och vilka aktörerna är som typiskt sett genomför insatserna. Huvuddelen av materialet kommer från *Openaid*. Några av frågorna för det här kapitlet är: vilka är aktörerna som genomför det svenska ICT-biståndet? Är det en bestående skara genomförare eller har gruppen förändrats över tid? Har det ökar eller minskat över tid? I vilka länder eller regioner satsar Sverige på ICT? Har det geografiska fokuset förflyttats över tid? I nästa kapitel går vi in på vad som faktiskt görs genom att utifrån rapporteringen i *Openaid* analysera inom vilka sektorer vi hittar ICT-insatser samt titta på vilka sektorer som är mest berörda.

Totalt sett har ICT-insatserna en volym på ungefär 621 miljoner kronor för åren 2011–2017. Jordbruk, skogsliv och fiske, som en jämförelse, hanterade insatser till en total volym av 917 miljoner kronor bara under 2016. För utbildningsinsatser var totalen för 2016 på 852 miljoner kronor.

Svenskt ICT-bistånd är alltså sett till volym en relativt liten del av biståndsbudgeten, årligen och över tid. Samtidigt är det missvisande att jämföra med övriga sektorer på grund av att ICT i så hög grad är integrerat i andra biståndsområden, bl.a. inom utbildning. Eftersom Sida arbetar med ICT som ett medel kan därför många ICT-relaterade aktiviteter ingå i större insatser. Det finns givetvis många fördelar med ett integrerat angreppssätt och när det gäller normativa begrepp som mänskliga rättigheter eller jämställdhet är integrering vanligt förekommande. Svårigheten med att integrerat ICT är att i jämförelse med normativa begrepp så saknas en tydlig definition som tillåter en mer stringent rapportering och skattning av omfattningen.

Tabell 1: Svenskt ICT-bistånd i volym och antal insatser

År	Volym (SEK)/år	Antal insatser/år
2011	79 208 307	121
2012	97 098 887	181
2013	122 559 627	213
2014	83 360 903	164
2015	79 756 942	197
2016	84 196 492	136
2017*	75 622 875	85
Total	621 804 033	1097

*Källa: Openaid. *För år 2017 har inte all data hunnit redovisats då analysen genomfördes.*

Fördelat över åren är kostnaden för ICT relativt jämn. Även vad gäller antal insatser är det ungefärligt jämförbart över tid (och värt att komma ihåg är att data om insatser innehåller även sådana som löper över flera år).

Undantaget är 2013 där antalet insatser blir fler än 200 och medelstillsdelningen ökar med ungefär 25 miljoner mot föregående år. Under denna tidsperiod beslutades det också om nya globala tematiska strategier som båda innehöll ICT-aspekter.³² Ökningen är i sig inte en drastisk skillnad sett till helheten men indikerar ett skifte i fokus för ICT-biståndet. Den största kostnadsökningen och ökningen av antalet insatser 2013 sker primärt inom tre områden: demokratiskt deltagande och det civila samhället, mänskliga rättigheter och media och informationsfrihet. Möjligen inverkade den arabiska våren på ökningen och inriktningen av ICT-biståndet, vilket också nämns i en av Sidas egna rapporter om ICT³³. Ett stort antal länder som upplevde proteströrelser under den arabiska våren har insatser som startar under 2013, bl.a. i Tunisien, Marocko, Algeriet, Syrien, och Jordanien. På samma sätt kan vi se i tabellen nedan att antalet insatser per samarbetspartner ökar också under 2013.

3.1 Aktörer

Utöver volymfrågan är det även av intresse att se på vilka de främsta samarbetspartnerna är inom ICT-biståndet. Totalt har vi funnit 60 samarbetspartners kategoriserade i *Openaid* men de allra flesta har under perioden haft färre än 6 antal insatser. Tabell 2 visar på de 15 främsta samarbetsaktörerna inom det svenska ICT-biståndet sett till antalet genomförda insatser. Vi ser att universiteten står för klart flest genomförda insatser men internationella NGOs har fått mest pengar. Multilaterala aktörer står tillsammans för 10 procent av insatserna men får ca 20 procent av medlen.

Huvudsakliga samarbetspartners i svenskt ICT-bistånd finns i kategorin universitet och forskning- och utbildningsinstitutioner. Det är en reflektion av det svenska ICT-biståndets huvudfåra. Det var i relation till forskningsbistånd som ICT först fick sitt inträde i det svenska biståndet och sett över den tid som den här underlagsrapporten täcker har det fortsatt vara ett huvudsakligt fokus (mer om detta i avsnittet Forskningssamarbete och forskningsstöd).

Utöver forskningsinstitut och institutioner för högre utbildning så är internationella ickestatliga aktörer (NGOs) en stor samarbetspartner inom svenskt ICT-bistånd. Sida har under åren varit aktiva inom vad som kan kallas för global normutveckling, framförallt i området som rör yttrandefrihet på nätet eller frihet på nätet. Sida har finansierat och aktivt medverkat i framtagandet av *Principles for Digital Development* och stöttat aktörer som

³² Utrikesdepartementet, Resultatstrategi för globala insatser för ekonomisk hållbar utveckling 2014–2017, UF2014/32092/UD/USTYR, 2014-05-15 och Ändring av resultatstrategi för särskilda insatser för mänskliga rättigheter och demokratisering 2014-2017, UD2016/00596/FMR, 2016-01-14.

³³ Ruhani (2014) s. 15.

Access Now och *Association for Progressive Communication*. Sida har också under flera år arrangerat Stockholm Internet Forum (SIF), en global konferens där många olika organisationer och aktörer samlas för att diskutera digitaliseringsutmaningar.

Tabell 2: Genomförande partners inom ICT-bistånd 2011 – 2017 sett till antal insatser (topp 15) Obs! 2017 års insatser är inte fullt ut genomförda och rapporterade vid tillfället

Genomförande partners	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Totalt antal insat.	Volym/ sek
Universitet/forskning- och utb./tankesmedja	21	21	37	28	45	36	13	201	87 666 050
Internationell NGO	16	25	23	21	20	18	13	136	119 362 928
Övrig	9	29	28	22	14	7	3	112	9 029 298
Regering (givare)	10	14	25	12	11	9	6	87	21 409 487
NGO (mottagarland)	7	14	16	13	10	7	8	75	37 013 226
NGO (givarland)	7	9	13	6	17	7	5	64	28 772 753
Unesco		4	2	7	4	6	4	27	23 619 714
Övrig multilateral organisation	7	3	5	2	2	2		21	15 920 983
Svenska institutet				2	18			20	1 229 055
Världsbanken	2	2	2	6	3	1		16	19 506 272
Regering (mottagare)		2	5	1	1	2	2	13	6 441 320
UNDP	2	3	2	1	2	3		13	12 046 433
Karolinska Institutet			1	4	4	2		11	1 245 652
Public-Private Partnership (PPP)		1	1	2	1	1		6	2 359 504
Afrikanska unionen (exkl. fredsbevarande insatser)	3	2	2					7	3 494 889
Totalt	84	129	162	127	152	101	54	809	360 344 811

Källa: Openaid

Icke-statliga aktörer mottar en betydande del av svenskt ICT-bistånd. Detta gäller både för NGOs baserade i ett mottagarland såväl som för internationella NGOs, som i många fall förmedlar vidare till nationellt baserade organisationer. *Digital Impact Alliance* och *IBIS* är exempel på två internationella NGOs som har som syfte att stötta utvecklingen av nationella organisationer i frågor kring yttrandefrihet, media och tillgång till information.

Överlag verkar ICT-biståndet som kanaliseras via NGOs vara starkt normativt i sin inriktning och omfattar flertalet s.k. motvindsfrågor. I projektbeskrivningarna finns syftesförklaringar som omfattar oberoende medieutveckling i Syrien, kvinnors digitala

deltagande, HBTQI-frågor och digitaliseringsanvändning, liksom jämställdhet, yttrandefrihet och mänskliga rättigheter. En stor del rör globala forum och frågor, som till exempel Sidas kärnstöd till *Article 19* som fokuserar på yttrandefrihet. Det är värt att påminna att detta bara omfattar den data som är specificerade i *Openaid* men av den är en inte obetydlig del, cirka 13 procent, ospecificerade då det rör insatser som av en eller annan orsak är känslig för medverkande parter.

ICT i den del av svenskt bistånd som hanteras av NGOs är framförallt inriktad på ICT som ett medel eller verktyg för att nå andra nyttigheter – ökad jämställdhet eller förbättrat ansvarsutkrävande genom informationstillgänglighet. En relativt stor del av ICT-stödet till NGOs hanteras genom globala strategier. De landspecifika och bilaterala insatserna återfinns huvudsakligen i Afrika.

Samarbeten med privata sektorn

Det är förhållandevis få samarbeten inom s.k. public-private partnership (PPP) och samarbeten där privata aktörer ingår i svenskt ICT-bistånd sett till den data som finns i *Openaid*. Totalt sett rör det sig om ungefär 16 insatser till en volym av cirka sex miljoner kronor. Det är en rätt så spretig samling insatser. I underlaget från *Openaid* finns både initiativ som rör kontrakterandet av KPMG, stöd till olika kommunikationslösningar för utlandsmyndigheterna och direkta insatser för att etablera start-up program för IT-utveckling. Det är sannolikt så att en rad andra samarbetsformer och initiativ mellan Sida, Sidas partners och privata sektorn förekommer men som inte tydliggörs i underlaget från *Openaid*. Detta till trots kan inte samarbeten med den privata sägas vara en särskilt utmärkande del av svenskt ICT-bistånd. Detta är något förvånande eftersom ICT till så stor del beror på och drivs av en fleraktörssamverkan mellan stater, civila samhället och den privata sektorn. Dessutom är svenska telekombolag aktiva i frågor om hållbarhet, ansvarsutkrävande och standardsättande. Ericsson har samarbetat med *Columbia University* kring FN:s hållbarhetsmål och även stöttat *Global eSustainability Initiative* (GeSI) som arbetar med kopplingen mellan ICT och klimatpåverkan. Likaså är Telia Company genom sitt initiativ, Human Rights Impact Assessment, pådrivande inom telekomsektorn i frågor kring ansvar, mänskliga rättigheter och hållbar regelefterlevnad.

Svenska universitet

Forskningsbiståndet har som nämnts tidigare varit en ledande sektor för ICT-bistånd och är ett bra exempel på ICT som ett medel i utvecklingsbiståndet. Utöver samarbeten med universitet i utvecklingsländer har även ett flertal svenska universitet bidragit med insatser som antingen direkt eller indirekt är kopplat till ICT. Chalmers, Göteborgs universitet, Handelshögskolan i Stockholm, Karolinska institutet (KI), Kungliga tekniska högskolan (KTH), Linköpings universitet, Linnéuniversitetet, Lunds universitet, Uppsala universitet och Sveriges lantbruksuniversitet har alla haft olika insatser mellan åren 2011–2017. Sett till

volym rör det sig inte om en stor del av ICT-biståndet – ungefär två och en halv miljon kronor. Det handlar om cirka 27 insatser av relativt begränsat slag från 2013 och framåt där KI står för en tredjedel av samarbetsprojektet. Inriktningen är i huvudsak inom medicin, exempelvis ett av KI:s projekt om användning av mobiltelefoni i Sydafrika för att förbättra primärvård, eller KTH:s projekt om att förbättra intensivvården i Bangladesh med hjälp av ICT-verktyg. Sammanhängande för svenska universitetets medverkan i ICT-biståndet är dels den tematiska inriktningen på medicin och hälsobistånd, men även att ICT tydligt framkommer som ett verktyg eller instrument för att nå andra nyttigheter. Två projekt framstår som undantag – ett från Chalmers tekniska högskola om hållbar utveckling och ICT och ett annat från Uppsala universitet som gäller en studie om socialt ansvarsutkrävande genom social och annan media.

Swedish Programme for ICT in Developing Regions (SPIDER)

SPIDER är ett särskilt initiativ i svenskt ICT-bistånd som inrättades 2004. Formellt ligger SPIDER under Stockholms universitet (Institutionen för data och systemvetenskap), men organisationen verkar i stort oberoende av sin huvudman. SPIDER har för närvarande kärnstöd från Sida (t.o.m. 2019) och är i ett svenskt sammanhang en unik aktör med sitt långsiktiga fokus på ICT. SPIDER är en av de största mottagarna av ICT-stöd från Sida (45 miljoner kronor i stöd mellan 2010–2014).³⁴ SPIDER arbetar genom projekt, forskning och som en nod i nätverk mellan olika organisationer i syd, bl.a. i *Network 4 ICT in Education*, *ICT4 Democracy*, *East Africa Network* och det nyligen etablerade *SPIDER Health & Wellbeing Network*. SPIDER har haft eller bedriver projekt i bl.a. Bolivia, Kambodja och Rwanda. Ämnesinriktningen är inom samma härad som svenska universitet (vilket SPIDER formellt även tillhör) – d.v.s. inom medicin och hälsa, men det genomförs också projekt kopplat till utbildning och mer generellt ICT4D. Det är svårt att bedöma SPIDER:s betydelse för svenskt ICT-bistånd. Det är den enda svenska aktören med ett specifikt ICT-uppdrag, vilket gör organisationen unik i ett svenskt ICT-sammanhang. Samtidigt är det svårt att särskilja SPIDER:s verksamhet från annat ICT-bistånd som förmedlas via Sida, t.ex. inom hälsa- och sjukvård, forskning eller ICT4D. Det kan konstateras att SPIDER borde ha en hög efterfrågan från Sida och UD v.g. ICT-frågor inom det bredare spåret ICT4D och att den kompetens, erfarenhet och nätverk som centrat har byggt upp under åren erbjuder en möjlighet till en kunskapsfördjupning och kunskapsförsörjning, något som Sida svårligen självt kan stå för. Dessutom, flera av de mest uppmärksammade initiativen som Sida medverkar i är inom området demokrati och mänskliga rättigheter (inklusive medie- och pressfrihet) och SPIDER:s kompletterande inriktning på ICT4D kan då innebära en bibehållen bredd av det svenska ICT-biståndet.

³⁴ Indvelop, *Evaluation of Spider's Project and Research Performance 2011-2013* (2014).

Samarbeten med statliga aktörer

Med tanke på den höga grad av digitalisering som utmärker svenska myndigheter är det förhållandevis få initiativ i svenskt ICT-bistånd som utgår från den s.k. svenska resursbasen (svenska universitet undantaget där flera medverkar men med relativt begränsad volym). Riksrevisionens senaste granskning av förvaltningsbistånd lyfter den positiva aspekten av samarbeten myndigheter emellan, både utifrån att dra nytta av sakkunskap och praktiskt kunnande, men också utifrån ett ägandeskapsperspektiv.³⁵ Skatteverket och Post- och telestyrelsen (PTS) är två myndigheter som medverkar i svenskt ICT-bistånd, liksom Strålsäkerhetsmyndigheten. PTS driver ett projekt tillsammans med SPIDER och Ericsson i syfte att stötta regulatorsmyndigheter i utvecklingsländer. SPIDER tillhandahåller här en projektledande roll vilket verkar föredömligt i syfte att underlätta PTS:s medverkan i förhållande till sakfrågor. Förutom att det är ett av få exempel på svenskt förvaltningsbistånd är det också utmärkande som ett av få fleraktörsperspektiv, innefattande privat, statlig och forskningssamverkan. Det förekommer andra myndighetssamarbeten som också innefattar ICT utan att det har rapporterats in i *Openaid*, men oaktat detta framstår svenska myndigheter som en marginell företeelse i ICT-biståndet. Överhuvudtaget finns det få samarbeten som handlar om långsiktigt stöd till institutioner och enbart ett fåtal samarbeten sker direkt med regering eller myndigheter i mottagarländer som utförare. Svenska institutet (SI) är värt att nämna i sammanhanget statliga aktörer. SI har drivit fyra projekt (totalt 20 insatser), bl.a. i mellanöstern och Sydafrika om att förbättra villkoren för förändringsaktörer inom kultur och media, samt stöd till social innovation i en digital kontext.

Om man bortser från forskningsinstitut och högre utbildning, som i många fall är att räkna som en statlig aktör, så har de flesta fall av ICT-samarbeten i tabell 2 skett med ickestatliga aktörer (ca 481 av totalt 807). Här är det värt att notera att frånvaron av mer institutionellt inriktat bistånd, alltså sådana som syftar till att stötta mottagarländer i svåra politiska och policyinriktade frågor kring reglering av digitalisering, eller i mer normativa områden som yttrandefrihet och ansvarsutkrävande, är påtaglig.

Multilaterala aktörer

En förhållandevis stor del av svenskt ICT-bistånd mellan 2011–2017 har gått till olika multilaterala aktörer. Utöver Afrikanska unionen, har Sverige stött Organisationen för säkerhet och samarbete i Europas (OSSE) representant för mediefrihet, gett bidrag till Världsbankens årliga rapport 2016 som handlade om digital utveckling, samt till Världsbankens multigivarfond, *InfoDev*, som syftar till att stärka ekonomisk utveckling och entreprenörskap, inklusive digitalt entreprenörskap. Totalt är volymen på biståndet till multilaterala aktörer strax under 100 miljoner kronor, varav runt 55 miljoner går till FN.

³⁵ Riksrevisionen, *Sidafinansierad myndighetssamverkan – goda förutsättningar för biståndseffektivitet?* (2017).

Verksamheten inom FN:s fonder och program, där det mesta av det multilaterala ICT-biståndet hamnar är spridd och ICT förekommer både som medel och som mål, bl.a. i stödet till FN:s *Global Puls*, ett initiativ för användning av s.k. "big data" för att bättre förutse kriser och löpande mäta socioekonomiska trender. Ett annat FN-lett initiativ är FN:s konferens om handel och utveckling om statistik kring kvinnliga ICT-entreprenörer.

Bredvid utbildning, forskning och kultur arbetar också Unesco med ICT-frågor via sitt informations- och kommunikationsprogram (CI). Organisationen som är normativt orienterad, arbetar både på global, nationell, regional och lokal nivå. CI är ett litet program och får runt 7 procent av budgeten³⁶. Sidas stöd till Unesco för perioden 2014–2017 (via ramavtalet) var knappt 400 miljoner kronor varav 80 miljoner tilldelades CI. Detta utgör cirka 16 procent av Unescos totala budget för CI vilket gör Sverige till en relativt stor bidragsgivare till CI programmet.

Inom CI programmet så arbetar Unesco utifrån det övergripande målet "Promoting freedom of expression, media development, and access to information and knowledge" som bryts ner i de två delmålen; "fostering freedom of expression online and offline, promoting the safety of journalists, advancing diversity and participation in media, and supporting independent media" och "building knowledge societies through ICTs by enabling universal access to, and preservation of, information and knowledge". Fokus ligger på yttrandefrihet, att stärka en oberoende och pluralistisk media och att bygga kapacitet genom ICT och tillgång till information. Konkret handlar det exempelvis om yttrandefrihetsfrågor online och offline, media literacy, journalisters säkerhet och pressfrihet.

Unesco driver ett mellanstatligt program som är inriktat på att främja fria och oberoende medier i syd, IPDC (*International Programme for the Development of Communication*)³⁷. Inom ramen för programmet har *Media Development Indicators* (MDIs) utvecklats som gör att det möjligt för länder att följa sin egen medieutveckling. Hittills har mer än 30 länder börjat arbeta systematiskt med MDIs för att utvärdera sina nationella förutsättningar för en fri och oberoende press. Särskilt intressant för Sverige är att exempelvis Myanmar, Mocambique, Palestina, Rwanda, Uganda och Tunisien finns med bland dessa länder.³⁸ Sverige har en plats i ICDP:s styrelse under perioden 2017–2021. Sverige finansierar även Unesco-rapporten *World trends in freedom of expression and media development* som förra året kom ut för tredje gången sedan starten 2014. Rapporten belyser och analyserar de trender och utmaningar som finns för den globala pressfriheten. Fokus ligger på mediernas frihet, mångfald, oberoende och journalisters säkerhet. Under 2016–2018 har Sida också gett stöd till IPDC med att ta fram *Internet Universality Indicators* i enlighet med ROAM-principerna.

³⁶ UNESCO, *Program and budget 2018-2019*

³⁷ Se, <https://en.unesco.org/programme/ipdc>

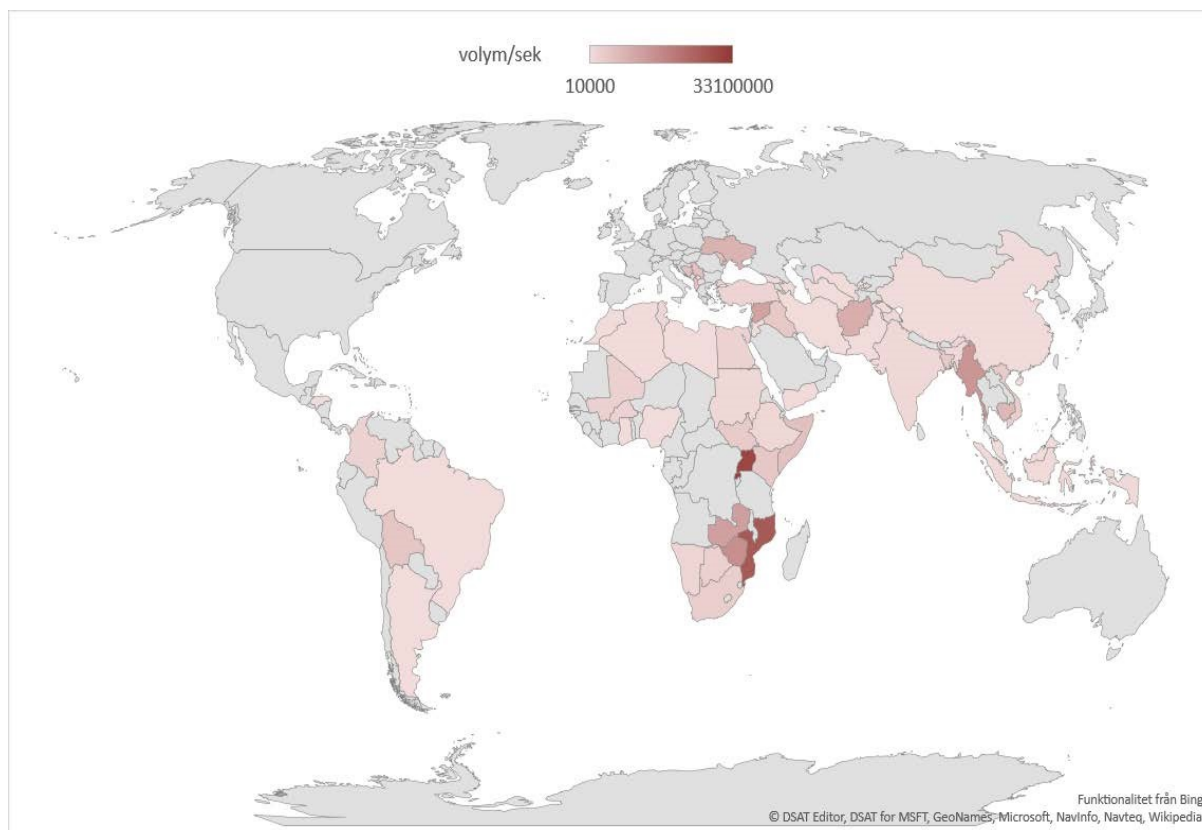
³⁸ Se, <https://en.unesco.org/programme/ipdc/initiatives/mdis>

Unesco tillsammans med ITU, UNCTAD och UNDP är viktiga aktörer i arbetet med den globala styrningen av internet via bl.a. World Summit on the Information Society Forum (WSIS) som är världens största hög-nivåforum för aktörer inom ICT4D-samhället.

3.2 Geografisk spridning av ICT-biståndet

Svenskt ICT-bistånd har en rätt så stor geografisk spridning och når ett flertal olika länder. Sett över tid och i volym totalt är det fr.a. i östra och södra Afrika där Tanzania, Rwanda, Uganda och Mocambique och Zimbabwe är de största mottagarna av ICT-bistånd. Utanför den afrikanska kontinenten är det Myanmar, Syrien, Afghanistan, Ukraina, Kambodja, Palestina och Bosnien och Hercegovina som mottagit mest pengar över tid.

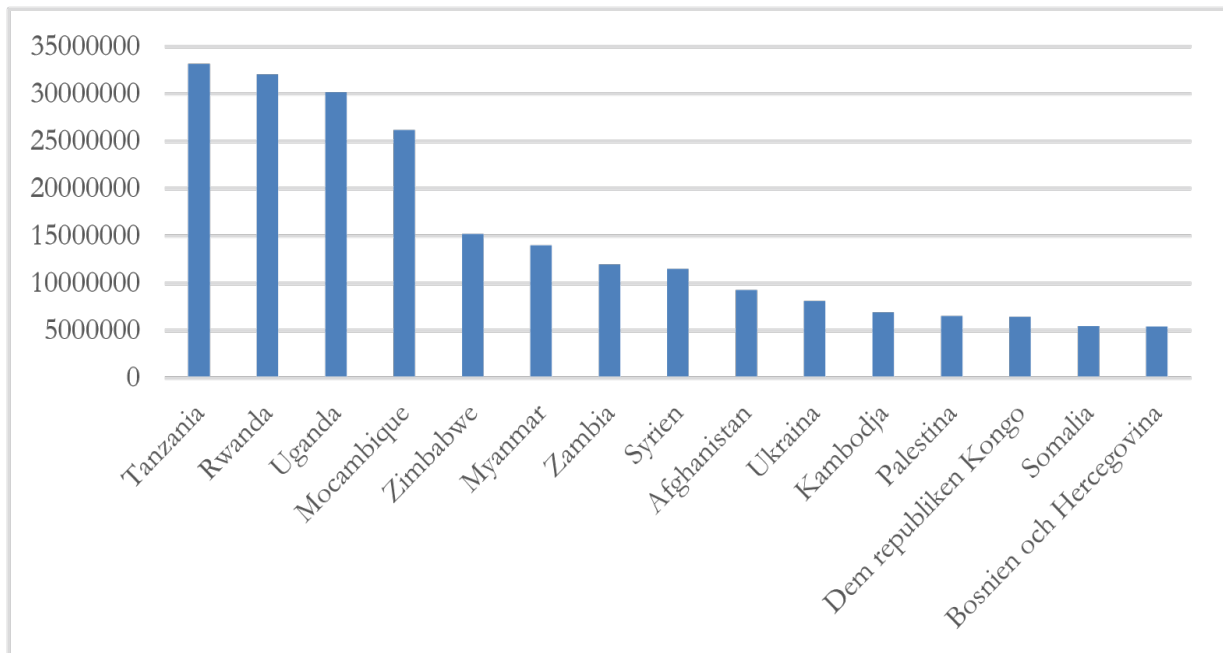
Bild 1: Geografisk spridning* ICT bistånd 2011 – 2017

*Källa: Openaid. *Av det ICT bistånd som innefattas i studien*

Under perioden har totalt 58 länder varit mottagare av ICT-bistånd, i 27 av dessa har det gjorts fyra eller färre insatser, exempelvis Sydsudan, Kosovo och Burkina Faso. Inget land från Sydamerika finns representerat bland de 15 största mottagarna över tid. Vad gäller satsade pengar så skiljer det inte så mycket mellan de tre länderna i topp. Däremot har Rwanda nästan dubbelt så många insatser registrerade som Tanzania och Uganda. Viktigt att notera är dock avsaknaden i materialet av geokodade insatser från de multilaterala kanalerna.

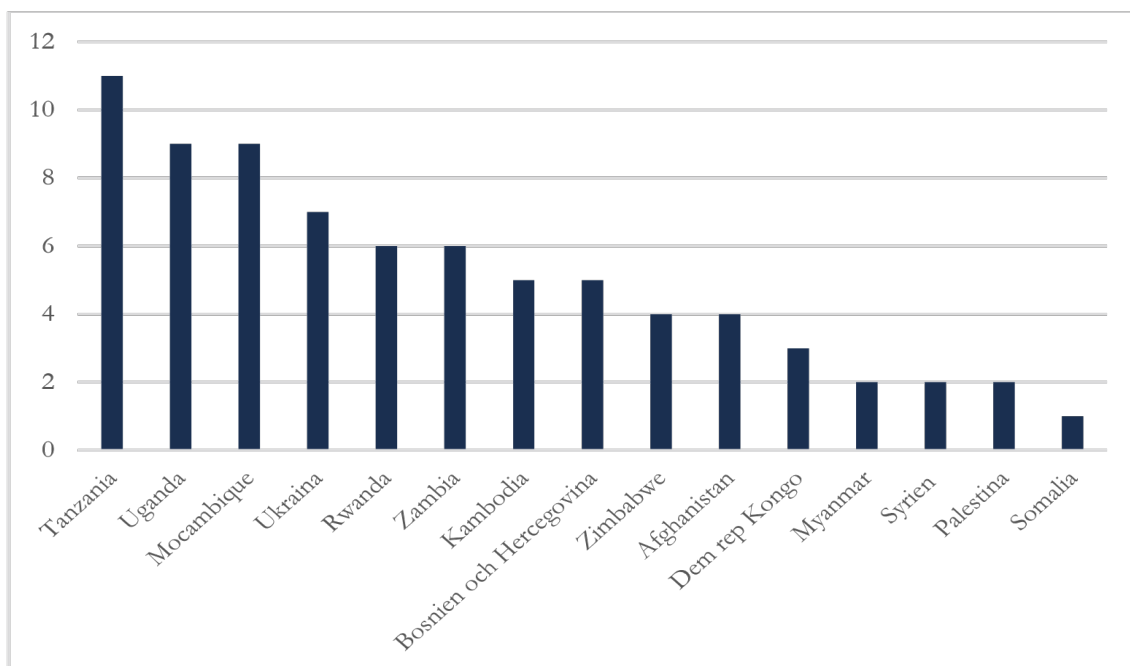
Diagram 1: 15 största mottagarländerna av ICT-bistånd, volym/sek 2011–2017

Källa: Openaid

De länder som har störst spridning på sitt ICT-bistånd utifrån sektorer är Tanzania i topp följt av Uganda och Mocambique. Slutsatsen är alltså att Tanzania både får mest pengar över tid samt har störst spridning på sitt ICT- bistånd eftersom det har fördelats över hela 11 sektorer, men att flest insatser har genomförts i Rwanda.

Diagram 2: ICT-bistånd antal sektorer/land, 2011 – 2017 (topp 15)

Källa: Openaid

Sammantaget vad gäller volym och aktörer framträder en bild av svenskt ICT-bistånd som är fragmenterad, särskilt med hänsyn till att volymen är begränsad. Det är många små aktörer som är engagerade, men ofta med små medel och i mindre insatser. Enligt uppgift från Sida följer detta av en strategi om ett "ekosystemtänk" där olika aktörer får stöd för att utveckla eller stärka sin kapacitet att verka för bl.a. öppenhet, tillgänglighet och rättighetsbaserad digital utveckling. Sida har också sökt samarbeten med olika aktörer där det svenska bidraget har ansetts kunna ha en katalytisk effekt. Utöver det faktum att fragmenterat bistånd ofta resulterar i högre transaktionskostnader av olika slag väcker mångfalden av initiativ frågor kring hur svenskt ICT-bistånd låter sig kvalitetssäkras löpande, av Sida, av UD och av andra intressenter.³⁹ Kortfattat kan man fråga sig i vilken utsträckning det är möjligt att veta att man är på rätt väg. Det finns dock vissa samarbetsformer som är mer koncentrerade, som till exempel stöd till forsknings- och utbildningsinstitutioner, eller till olika civilsamhällesaktörer. Samtidigt finns det relativt få dokumenterade samarbeten som involverar statliga aktörer eller den privata sektorn.

³⁹ Hagen, Rune Jansen *Concentration difficulties ? An analysis of Swedish aid proliferation*, EBA 2015:03 (2015).

4. Genomförande – vad görs?

Som vi har sett är det en stor spridning av insatser både vad gäller vem som utför och var ICT-biståndet kanaliseras. I den här delen kommer data om ICT-biståndets övergripande inriktning att presenteras. Inom vilka strategier och sektorer återfinns ICT-bistånd och hur kan insatserna se ut i praktiken? I den Sida-rapport som sammanställde insatser för åren 2013–2014 beskrivs svenskt ICT-bistånd i fyra huvudsakliga kategorier: för att öka uppkoppling (*connectivity*); öka ICT-kompetens och kunnande; stimulera innovation; accelerera integreringen av ICT i god samhällsstyrning, demokrati och mänskliga rättigheter och tillgång till ICT i agrara områden.⁴⁰

ICT beskrivs ofta, av utomstående såväl som av ICT-praktiker, som svårt att överblicka; det går snabbt framåt med många nya teknikutvecklingar. För Sidas del t.ex. innebär det att inriktning på ICT-biståndet i hög grad drivs på av de samarbetsaktörer myndigheten har. Det går att se på detta på flera sätt. Ett är att Sida hela tiden ligger ”steget efter” och blir reaktiva på vad partners föreslår eller på utkomsten av förhandlingar i globala fora. Ett annat perspektiv är att Sida blir på detta sätt blir mer utbudsstyrd och flexibel i sitt förhållningssätt. Gör det något att ICT utvecklas snabbare än Sida förmår följa med? Måste t.ex. Sida alltid arbeta med de ”senaste” tekniska landvinningarna? I en Sida-utvärdering av ICT-biståndet skrivs det att: “...donors and NGOs have tried to deploy the newest and most sophisticated technologies, often with little long-term benefit. Such experiences have hurt the more rational use of ICTs in developing countries.”⁴¹ Det verkar finnas en relativt hög grad av misslyckande inom ICT-området med många piloter och med tveksam hållbarhet över tid.⁴² Å andra sidan bör väl risktagandet inom biståndet vara relativt högt i en (förhållandevis ny) sektor som är i ständig förändring och där kunskapen om vad som fungerar är under utveckling.

Samtidigt har Sida en ambition av att fokusera svenskt bistånd till hela ”ekosystemet” och på ett principiellt plan. Som vi kommer att se så finns det en rätt så stor spridning av insatser som är eller har ICT komponenter i sig. Spridningen talar för att Sidas tidigare ambition om att integrera ICT i sin verksamhet har fått viss effekt. Samtidigt är det värt att studera vidare vad en integrering av ICT betyder för Sidas möjligheter att bevaka området och kompetensförsörja sin organisation. En ledande tänkare inom ICT, Richard Heeks, skriver kritisk om integrerande strategier för ICT (vilket är vanligt också utanför Sida). Heeks

⁴⁰ Ruhani (2014) s.

⁴¹ Se, t.ex. Greenberg (2008) s.7.

⁴² Se t. ex. Hosman, Laura och Fife, Elisabeth, ”Improving the prospects for sustainable ICT projects in the developing world”, *International Journal of Media and Cultural Politics* 4(1), 51-70 (2008); Walsham, Geoff, Robey, Daniel och Sahay, Sundeep “Foreword: Special issue on information systems in developing countries” *MIS Quarterly*, 31(2), 317 - 326 (2007) Avgerou, Chrisanthi och Walsham, Geoff “Introduction: IT in developing countries”, i Avgerou, & Walsham (red.), *Information technology in context: Studies from the perspective of developing countries*, Aldershot, UK: Ashgate Publishing Company (2000).

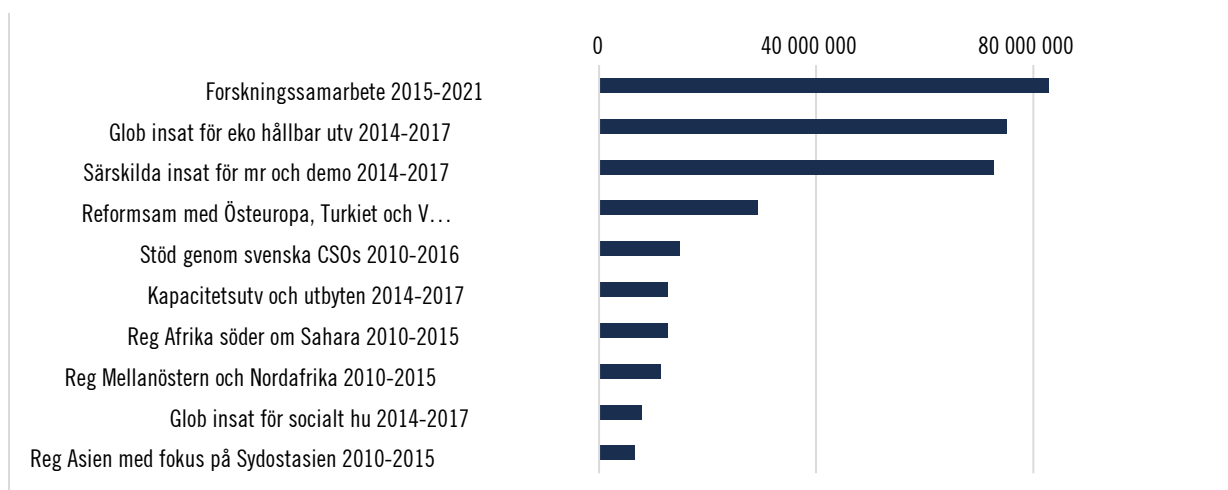
menar att de negativa effekterna är att möjligheterna till ett mer koncentrerat lärande från ICT4D minskar: ”you hide or downplay technological innovation which can be a source of motivation and hope and a lever for change; you lose sight of the ICT sector and digital economy roles in development; you silo ICT into individual development sectors and thus miss the technology’s cross-cutting, integrative capabilities...”⁴³ Vad Heeks argumenterar för är att stötta en integrering men att samtidigt behålla en “sidestreaming” - där specifik kapacitet om ICT och ICT4D koncentreras och utvecklas.

Strategierna och ICT

Ett sätt att se hur det svenska ICT-biståndet fördelar sig över biståndet är att studera de strategier där ICT finns med. Det visar sig att den höga integrationen av ICT gör att ett mycket stort antal strategier omfattas under perioden, 27 landstrategier och 13 tematiska globala eller regionala strategier.⁴⁴

Forskningsstrategin är den strategi (av de tematiska och regionala strategierna) som totalt sett förmedlade mest pengar till ICT-biståndet mellan åren 2011–2017, drygt 80 miljoner kronor. De tre största strategierna i termer av volym (d.v.s. forskningsstrategin, globala insatser för hållbar ekonomisk utveckling 2014–2017 och särskilda insatser för mänskliga rättigheter och demokrati 2014–2017) står tillsammans för 37 procent av finansieringen genom *alla* strategier som kanaliserar ICT-insatser i vår databas (totalt 41 st.). Över tid ser vi att antalet insatser via de tematiska och regionala strategierna nådde sin kulmen år 2015.

Diagram 3: Tematiska och regionala strategier, volym/sek 2011 – 2017 (topp 10)

Källa: Openaid

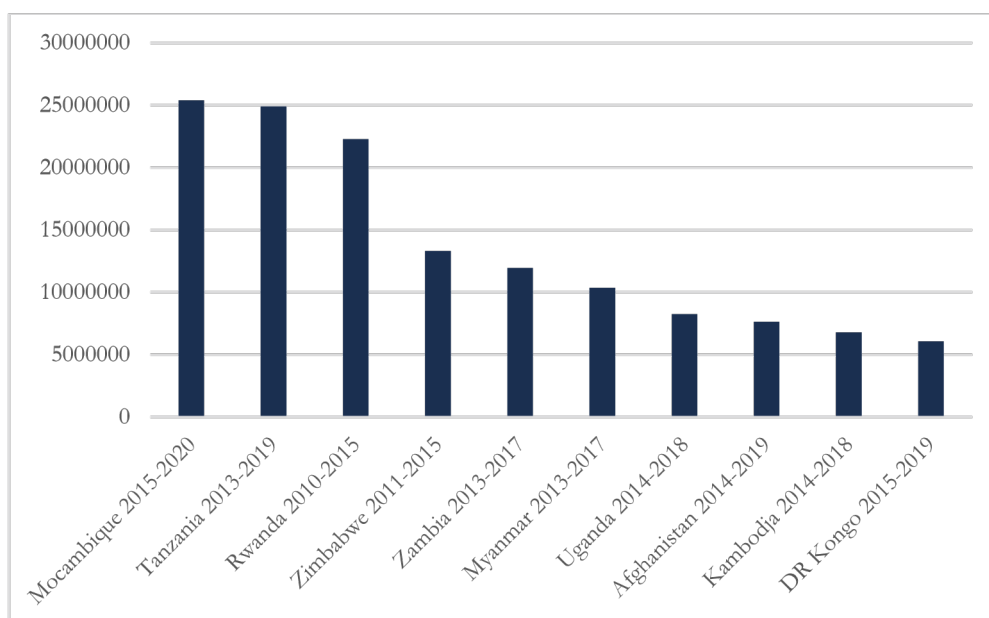
⁴³ Heeks, Richard *ICT4D 2016: New Priorities for ICT4D Policy, Practice and WSIS in a Post-2015 World*, Development Informatics Working Paper Series (2014) s. 29.

⁴⁴ Se appendix för fullständig förteckning över strategierna

Vad gäller ICT stöd via civila samhället strategin⁴⁵ så är det relativt lite som gjorts, knappt 15 miljoner sek fördelat på totalt 13 insatser – de flesta har gått via RFSU. Ur den information som finns i *Openaid* är det svårt att utläsa hur stöden kopplas till ICT.

Om vi vänder blicken mot de bilaterala strategierna så har Mocambique, Tanzania och Rwanda fått mest ICT-relaterat bistånd under samma period, följt av Zimbabwe, Zambia och Myanmar. I Mocambique och Tanzania har ICT-biståndet utgjort ca 0,5 procent i ländernas respektive totala bistånd om ca 5 miljarder kronor, vilket kan jämföras med Rwanda där ICT-relaterade insatser stått för nästan 3 gånger så mycket i relation till biståndstotalen vilket motsvarar 1,4 procent. Rwanda har även klart flest inrapporterade insatser under perioden (80 st.), nästan dubbelt så många som Tanzania (48 st.).

Diagram 5: Bilaterala strategier, volym/sek 2011 – 2017 (topp 10)

Källa: *Openaid*

Här följer några korta nedslag bland insatser i länderna för att få en känsla för vad ICT-bistånd kan handla om i praktiken. I Mocambique har stöd gått till skattemyndigheten för att bygga ett nytt datasystem för skatteadministration för att öka effektiviteten i arbetet med att öka skattebasen. Vidare har man satsat på kapacitetsuppbyggnad genom att utbilda människor om vikten av skatt, revision och inspektion. Det civila samhället har fått stöd i sitt arbete med att tillgängliggöra information och stödja pressfrihet och tillgången till oberoende media. I Afganistan gav man 2015 ett litet stöd till det ettåriga projektet Social innovation in a digital Context (SIDC) som genomförs av Lunds universitet på uppdrag av Svenska Institutet. Projektet handlar om att stötta sociala och digitala entreprenörer i Mellanöstern, Nordafrika och Södra Asien. Totalt ingår 15 länder i projektet, bland andra

⁴⁵ Stöd genom svenska organisationer i det civila samhället 2010 – 2016.

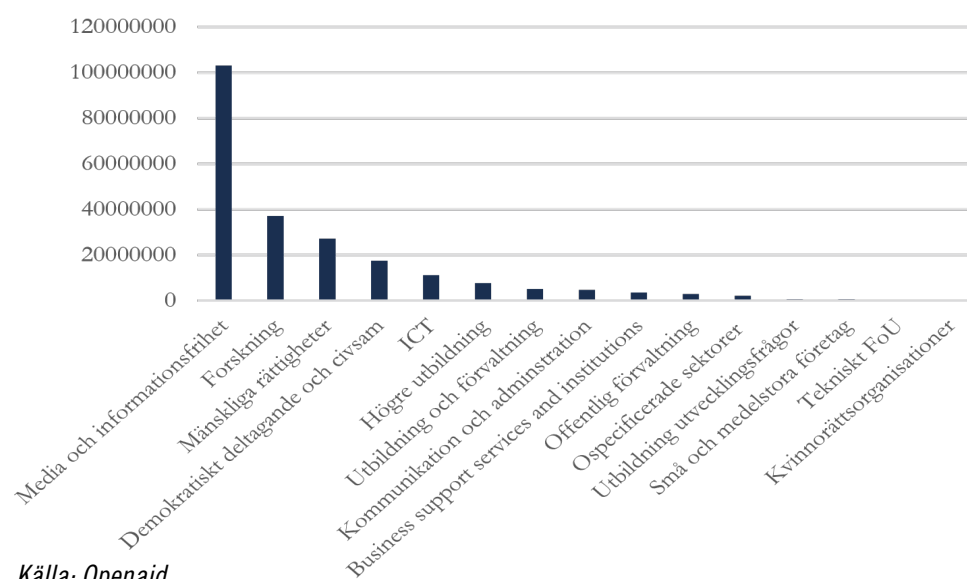
Jemen, Syrien och Pakistan. I DR Kongo stöttar Sverige tillsammans med exempelvis Brittiska DFID oberoende media men vi har även, tillsammans med stora multilaterala aktörer som UNDP och Världsbanken satsat på att designa mikrofinansverktyg som beskrivs som ett verktyg som ska gynna de fattigaste på landsbygden. I Zambia har stöd gått till att stötta fria och oberoende medier särskilt lokalradion dessutom har ICT-stöd gått till sexualundervisning i samarbete med BBC.

Sektorerna och ICT

I *Openaid* är insatser klassificerade i 68 olika sektorer. De allra flesta klassifikationer är mycket specifika och har väldigt få insatser och länder kopplade till sig exempelvis malariakontroll och urban utveckling och administration. I framställningen som kommer väljer vi att belysa de 15 största sektorerna vad gäller volym i svenska kronor samt antalet insatser. Sektorsindelningen hjälper oss att ytterligare förstå inom vilka områden vi hittar ICT-bistånd. Som vi ser nedan så får sektorn media och informationsfrihet klart mest pengar följt av forskning och mänskliga rättigheter. Även vad gäller antalet insatser så sticker media och informationsfrihet ut då sektorn har tre gånger så många insatser (311) som tex forskning (114). I övrigt fördelar sig antalet insatser mellan sektorerna relativt lika (i relation till varandra) som volym i pengar, dvs. satsningar inom sektorn kvinnorrättsorganisationer får relativt sett lite pengar och det görs få insatser.

Givet de utmaningar som finns med att klassificera insatser inom ett flertal kategorier, sektorer etc. så ser vi vår analys som ett riktmärke för var ICT-biståndet genomförs. Särskilda insatser riktade mot tex kvinnor kan ju mycket väl finnas under andra klassificeringar eller rubriker. Det går alltså inte tvärsäkert att säga att det som görs inom den sektorskategorin är det *enda* som görs på området, men vi kan heller inte säga att det inte är så.

Diagram 6: Volym/sektor sek 2011 – 2017 (topp 15)

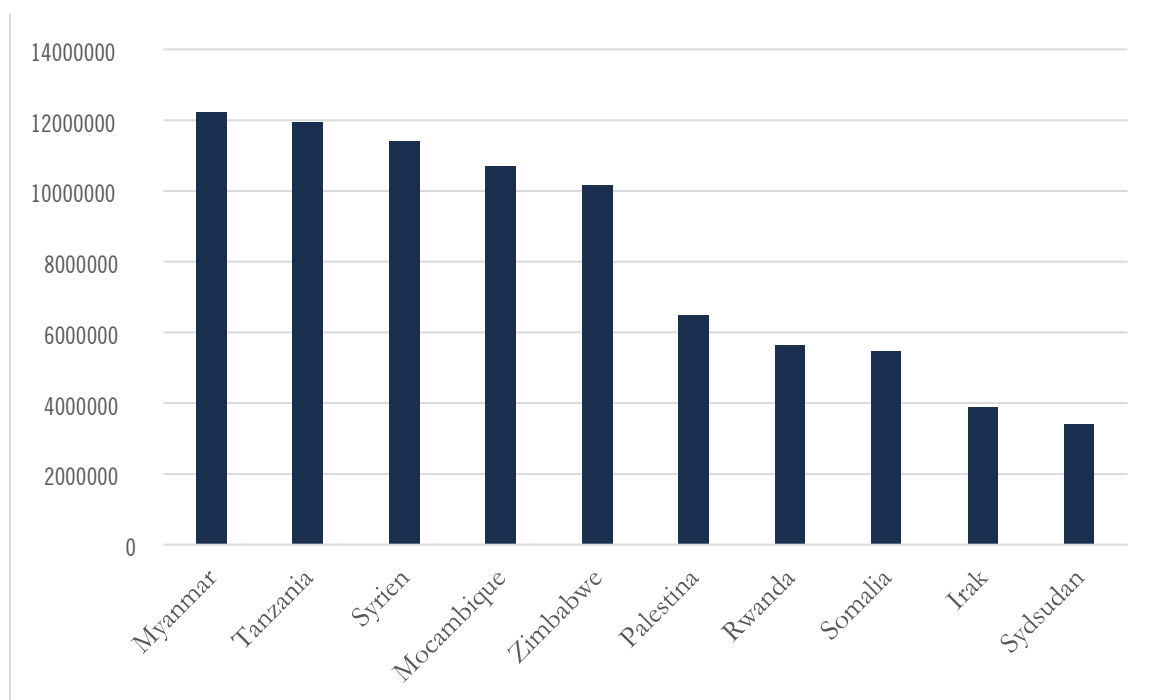
Källa: *Openaid*

För att ytterligare öka förståelsen om biståndets egentliga innehåll väljer vi nedan att närmare beskriva och konkretisera ett par sektorer.

4.1 Media och informationsfrihet

Inom sektorn media och informationsfrihet har det genomförts totalt 311 insatser mellan 2011 – 2017. Här ryms exempelvis stöd till det civila samhällets arbete med yttrandefrihetsfrågor och stöd till mediernas arbete med att bevaka och verka i konfliktområden, i relation till nationella valprocesser, journalisters säkerhet m.m. Vad gäller länder och regioner så har man via de bilaterala strategierna satsat mest på media och informationsfrihet i Myanmar och Tanzania, följt av Syrien, Mocambique och Zimbabwe. Totalt är det 34 länder som fått stöd inom sektorn (att jämföra med MR insatser som gått till 21 länder och forskningsinsatser som gått till totalt 12 länder).

Diagram 7: Volym/sek, media och informationsfrihet via bilaterala strategier, 2011 – 2017 (topp 10)

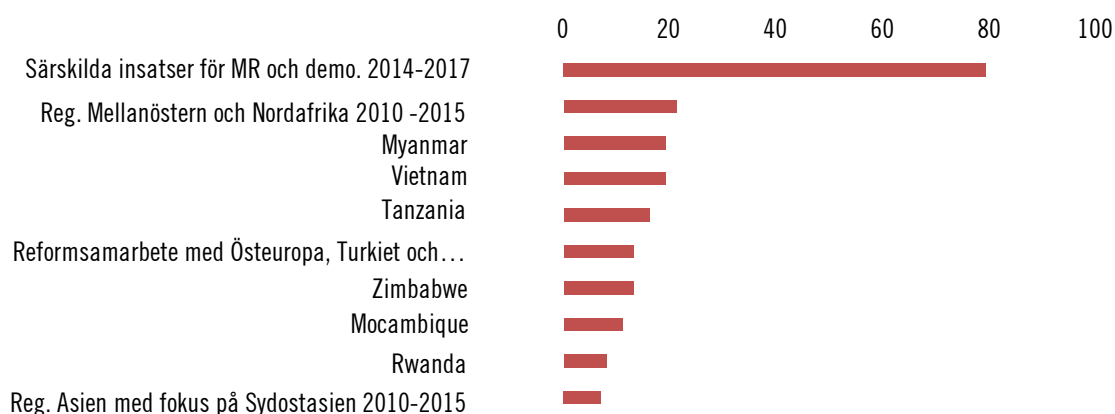
Källa: *Openaid*

I Myanmar har Sverige både investerat i mest pengar och flest ICT relaterade insatser inom media och informationsfrihet i relation till övriga länder. Som väntat är det mesta av stödet till Myanmar ej specificerat i *Openaid*, vi kan därför inte säga något om stödets innehåll. I Syrien har Sverige bland annat stöttat *Free Press Unlimiteds* projekt som syftar till att stärka olika mediaaktörer och relaterade institutioner i Syrien. Visionen är att kunna bidra till en demokratisering av ett framtida Syrien. I Tanzania har stöd bland annat gått till *Media Council of Tanzania* som är en oberoende nationell instans för att öka kvaliteten i medierapportering, stärka yrkesetiken samt påverka lagstiftning och praxis för fria medier

i landet. Sida stödjer *Union of Tanzania Press Clubs (UTPC)* som i ett landsomfattande nätverk organiserar journalister i hela Tanzania genom 28 pressklubbar i lika många regioner. Tillsammans arbetar de för att på olika sätt stärka journalisters rättigheter, deras säkerhet och arbetsvillkor, samt med medieetik och att förbättra journalistiken, särskilt på regional nivå.

Om vi bryter ner sektorn ytterligare så visar det sig att det är inom ramen för strategin ”*Särskilda insatser för mänskliga rättigheter och demokrati 2014 – 2017*” som det görs mest på området media och informationsfrihet, 79 insatser vilket är 25 procent av alla media och informationsinsatser.

Diagram 8: Antal media och informationsfrihetsinsatser/strategi (topp 10)

Källa: Openaid

Exempel på MR stöd inom media och informationsfrihetssektorn är stödet till Media Development Investment Fund (MDIF) som är en lånefond för lån med låg ränta till oberoende media. Hivos Digital Defenders Partnership, en annan fond som får stöd, ger stöd till ICT-insatser med fokus på yttrandefrihet och demokratisering exempelvis insatser för att hålla internet öppet och fritt från uppkommande hot i framförallt repressiva miljöer och övergångsförhållanden i s.k. nya demokratier. På många håll i världen är fortfarande radion den viktigaste mediet för att nå ut med information. Tunisien och Egypten har fått stöd till projekt som syftar till att stärka en oberoende lokalradio. För att öka allmänhetens insyn i den lokala förvaltningsbudgeten inom hälso- och utbildningssektorn i delar av Uganda och Zambia har stöd getts till ett projekt som ska utveckla innovativa kommunikations- och informationsmetoder som ska underlätta att rapportera om exempelvis korrupktion.

Som tidigare har nämnts är en del insatser som rör känsliga frågor t. ex. yttrandefrihet inom ICT-sektorn, klassade som ospecificerade i *Openaid*. Insatserna är avkodade för att Sida har bedömt att fråga är känslig och att personer och/eller organisationer som arbetar med

frågan behöver skyddas. Detta är givetvis en helt naturlig effekt av att bedriva bistånd i osäkra och ibland repressiva sammanhang. Flest ospecificerade insatser bland sektorerna hittas inom media och informationssektorn där de utgör 18 procent (56 st.) av totalen. Detta är samtidigt en sektor som präglas av många små aktörer varav överblicken försvåras ytterligare. Av naturliga orsaker kan vi således varken säga något om innehåll eller geografisk spridning vad gäller dessa insatser.

4.2 Forskningssamarbete och forskningsstöd

Sveriges stöd till forskningssamarbete och forskningsstöd går ända tillbaka till 1970-talet och syftar till att i samarbetsländerna bygga kapacitet för en stark forskning av hög kvalitet som är relevant för att bekämpa fattigdomen. Främst handlar det om bilaterala samarbeten om infrastrukturstöd, partnerskap med svenska universitet och utbytesprogram (s.k. sandwichprogram) på forskarutbildningsnivå. Dessutom har Sverige gett stöd till globala och regionala forskningsorganisationer samt stöttat svensk forskning inom alla vetenskapliga områden av särskild relevans för låginkomstländer och lägre medelinkomstländer d.v.s. det som brukar benämnas som utvecklingsforskning.

Forskningen ska bidra till att uppfylla de övergripande svenska biståndsmålen samt Sveriges politik för global utveckling (PGU). Det nuvarande stödet regleras genom strategin för forskningssamarbete och forskning inom utvecklingssamarbetet 2015–2021 och omfattar 782 miljoner kronor⁴⁶ varav 170 miljoner går till den svenska utvecklingsforskningen.

Ett mål med det svenska forskningsbiståndet har varit att möjliggöra för respektive partnerland att bygga upp minst ett universitet som bedriver internationellt konkurrenskraftig forskning genom att långsiktigt stärka dess forskningssystem och forskningskapacitet⁴⁷. En avgörande del i det, förutom att stärka humankapitalet genom att utbilda forskare (sandwichprogrammen) har varit stöd till olika ICT-insatser. Via forskningsstrategin har flest ICT-insatser genomförts i Uganda, följt av Rwanda, Tanzania och Mocambique.

En målsättning med just ICT-stödet har varit att stärka den digitala infrastrukturen för forskare vilket i sig både möjliggör ökad tillgång till forskning och möjligheten att vetenskapligt kommunicera forskning. Infrastruktur i det här sammanhanget handlar om tillgång till internet, teknisk utrustning, laboratorier, databaser, bibliotek, elektroniska tidskrifter o.s.v., vilket forskare idag är beroende av för att kunna bedriva och leverera högkvalitativ forskning och utbildning. I Mocambique har det exempelvis handlat om att bygga databaserade system för universitetsförvaltningen och att utveckla IT-baserade distansutbildningar vilket kräver både infrastruktur samt hög ICT-kompetens hos personalen, något som det svenska stödet också gått till att stödja. På *University of Rwanda* (UR) har stödet bland annat gått till att bygga ett bibliotek och att starta ett nytt

⁴⁶ Proposition 2017/18:1 Utgiftsområde 7, bilaga s.6

⁴⁷ Felleson, Måns, ”*Research capacity in the new global development agenda*” EBA 2017:08 (2017).

universitetsämne för att bidra till att höja den inhemska ICT-kompetensen vad gäller ICT och e-förvaltning.

I Uganda har stödet handlat om att stärka den inhemska kapaciteten vad gäller vetenskaplig kommunikation. Bland annat har stöd gått till en applikation som fungerar som en plattform för kommunikation mellan studenter och handledare och forskare, samt information om publicerade forskningsresultat. Dessutom har den infrastrukturen för vetenskaplig kommunikation på Makerere universitet stärkts genom stöd till DICTS (*Directorate for ICT support*). Att satsa på ICT och vetenskaplig kommunikation ökar möjligheterna för forskarna och forskningen att i bredare bemärkelse nå ut till samhället i stort, bortom akademien. Ett led i det arbetet har också varit stöd till olika konferenser och internetbaserade plattformar som forum för samverkan mellan akademi, näringsliv och samhället. SciDev.Net⁴⁸ är en internetbaserad portal som startades av den välkända tidskriften *Nature and Science* redan 2001. Målet med projektet är att analysera, distribuera och tillgängliggöra forskning och vetenskaplig information som är relevant för den globala utvecklingen. SciDev.Net vänder sig primärt till forskare men också till andra läsare som är intresserade av vetenskap och innovation i utvecklingsländer.

Sverige har också stöttat Unesco och OECD:s arbete med att ta fram *Science Technology Innovation (STI)*-indikatorer för samarbetsländer i syd. Ett exempel är *New Partnership for Africa's Developments (NEPAD)*, som lyder under Afrikanska Unionen. Dess uppdrag är att samordna ländernas arbete med *African Science Technology and Innovation indicators (ASTII)*. Indikatorerna syftar till att bygga kapacitet i afrikanska länder för datainsamling om vetenskap, teknik och innovation för att användas som underlag i policyarbetet.

Ett annat exempel på projekt som Sverige finansierat via Unesco är *Global Observatory of Science, Technology and Innovation Policy Instruments (GO-SPIN)* som är ett verktyg för att kartlägga den nationella STI-landskapet. Än så länge är det sex länder som implementerat GO-SPIN däribland Zimbabwe och Rwanda. Den öppna plattformen erbjuder databaser och analytiska verktyg för sina användare, som i första hand är beslutsfattare, akademien och företagen. Tanken är att instrumentet ska möjliggöra bättre koordinering och samarbete mellan olika aktörer – departement, akademi, CSOs och den privata sektorn.

Vad gäller genomförandet av svenskt ICT-bistånd är det tydligt att en koncentration finns kring två huvudspår – medie- och informationsfrihet samt forskningsstöd. Det är dessa sektorer som får mest stöd över tid. Samtidigt finns det en spridning av ICT-stödet i genomförandet likt den som framträder kring volym och aktörer. ICT-biståndet återfinns i 41 olika strategier, men har i de bilaterala strategierna en variation i omfattning och inriktning.

⁴⁸ Se, <https://www.scidev.net/global/>

Som jämförelse med forskningsbiståndet präglas det andra stora huvudspåret i svenskt ICT-bistånd, medie- och informationsfrihet, av den komplexa miljö där insatserna sker. Samarbeten handlar i stort om stöd till civilsamhället, eller till professionella yrkesgrupper som journalister, och deras möjligheter att verka för öppenhet och tillgång till information. Stöd till olika pressklubbar i frågor om yrkesetik, arbetsroller och arbetsvillkor framstår som en huvudfåra där ICT snarare har en roll i att vara ett av många verktyg som t.ex. journalister använder. Stödet inom medie- och kommunikationsfrihet är också mer normativt med stöd till organisationer som arbetar för ett fritt och öppet internet. Biståndet som handlar om forskningsstöd ser annorlunda ut. Här framstår ICT som en nödvändig del i att stärka forskningskunnande på nationell nivå och insatserna är mer teknikanstrukna bl.a. gällande infrastruktur. Skillnaden mellan de två största genomförandeområdena är påtaglig. För de aktörer som är verksamma inom medie- och informationsfrihet är det så att deras situation inte är avhängig digital teknik även om ”onlinemiljön” i vissa fall kan beskrivas som en sista utpost för yttrandefrihet – repressiva strukturer och ett krympande utrymme för civilsamhället finns alldeles oaktat digital utveckling. Utmaningen är med andra ord politiskt grundad, inte tekniskt. Som jämförelse kan man se att för dagens forskare är digitala tekniker en grundförutsättning för att kunna genomföra sitt forskningsuppdrag. Här har olika digitala tekniker en grundläggande del i kapacitetsutvecklingen.

5. ICT-biståndets utmaningar och möjligheter

5.1 Att hantera ICT-bistånd

Genomgången av ICT-insatser i *Openaid* visar på ett komplex och rätt så svåröverblickbart fält. Det svenska ICT-biståndet användes först som ett specifikt medel eller ”verktyg” i en enskild sektor. Ungefär i mitten av 1990-talet började Styrelsen för u-landsforskning, mer känd under sin engelska akronym *SAREC (Swedish Agency for Research Cooperation)* att stötta ICT i relation till sitt forskningsbistånd.⁴⁹ ICT, eller snarare IT-stödet, syftade i huvudsak till att möjliggöra kommunikationslösningar till olika forskningsmiljöer (uppkoppling, nätverk, samt utrustning). SAREC:s ICT-insatser har i utvärderingar ansetts vara väl genomförda och framgångsrika.⁵⁰

Mot slutet av 1990-talet antog Sida en strategi för IT i utvecklingsområde, *Strategy of IT in Development Cooperation*. Strategin följde på rapporten *IT in Swedish Development Cooperation – Suggestions for Ways of Including the Low-income Countries* och strategin innehöll en rad olika mål, bl.a. att Sida skulle integrera IT som en naturlig del i utvecklingsbiståndet, kunskap om IT skulle genomströmma organisationen genom kunskapshöjande och organisatoriska åtgärder, särskilda medel skulle avsättas för att understödja IT för utveckling och att analyser skulle genomföras i områden eller sektorer där IT kunde ha en särskild roll (bl.a. i relation till Sidas stöd till demokrati och mänskliga rättigheter). Strategin beslutade också att ett särskilt kompetenscenter skulle inrättas i Sverige, vilket ledde till etableringen SPIDER, som nämnts tidigare. SPIDER skulle bland annat fungera som helpdesk till Sida i frågor relaterade till ICT och kopplades organisatoriskt till Stockholms universitet. Som en följd av strategin och SAREC:s arbete med ICT etablerades 2002 en enhet vid Sida, ICT for Development Secretariat (inom enheten Infrastruktur och ekonomiskt samarbete). Beslutet om att etablera ett sekretariat talade också om andra åtgärder för att Sida skulle förstärka IT för utveckling som ett strategiskt område inom svenskt bistånd.

Huruvida sekretariatet var framgångsrikt i sin förstärkning av Sidas hantering av ICT-insatser är svårt att säga något om. En utvärdering av sekretariatet noterade en diskrepans i det att Sidas ICT-arbete var mer synligt och värdesatt utanför Sida än inom själva myndigheten (bl.a. var Sida med och drev flera globala normativa frågor tillsammans med

⁴⁹ Svenskt forskningsbistånd i sin tur började i mitten av 1970-talet. Se Sörlin, Sverker och Nilsson, David, *Research and Aid Revisited: A Historically Grounded Analysis of Future Prospects and Policy Options*, EBA, 2017:07 (2017).

⁵⁰ Greenberg, Alan och Muchanga, Americo, *Evaluation of Sida Information and Communications Technologies Support to Universities*, Sida Evaluation 06/13 (2006). Se också. Sida, *ICT - Transforming the World by Transforming Universities* (2002). Den stora frågan är kring hållbarheten av ICT-stödet, särskilt där en långsiktig kostnad ska bäras av mottagarparten (broadbandsuppkoppling t.ex.). Hållbarheten bedömdes som positiv i utvärderingen av Boeren, Alberts, Alveteg, Thulstrup, Troje (2006) s. 28.

UD, i relation till Unesco, EU *Development Fund* etc.). Utvärderingen beskrev också hur tanken om integrering av ICT inom Sida hade sina utmaningar, bl.a. för att det var ett förhållandevis nytt område som samtidigt inte ansågs särskilt prioriterat av ledningen.

Utvärdering av ICT-sekretariatet föreslog flera rekommendationer till Sida, bl.a., att fortsätta stötta ICT4D mer disciplinerat och koordinerat; att få till bättre styrning och stöd från ledningen kring ICT-frågor (särskilt för att lyckas med en integrering). Utvärderingen talade också om vikten av att upprätthålla en bibehållen "massa" om fyra personer vid Sida Stockholm och att satsa på att kompetensutveckla ambassadpersonal (som oftast är första och sista ledet i utveckling och styrning av biståndet).

Rapporten sätter också ljuset på en annan aspekt, nämligen att ICT i jämförelse med andra områden inom biståndet inte har samma självklara avnämargrupp – det saknas inte mottagare, pådrivare, sakfrågeintressenter m.m. men det är inte en lika sammanhållen grupp inom tydliga ämnesramar som t.ex. inom sexuella och reproduktiva rättigheter, demokrati eller utbildning. Författaren till utvärderingen, Alan Greenberg, sammanfattar utmaningen som gällde för tio år sedan med att provokativt skriva: "if Sida decides to lower its ICT4D profile, or even abandon it altogether, it will certainly be in good company – many other countries have little presence in ICT4D. At some level, this is certainly the safe and easy path – one that will result in little criticism outside the ICT and ICT4D community."⁵¹

Hur har då Sida hanterat ICT frågorna de senaste åren? Utmaningen nu ligger i att resurssätta och kompetensförsörja ett integrerat ICT-perspektiv i verksamheten. Myndigheten har under perioden 2011–2017 periodvis arbetat med interna ICT arbetsgrupper och instiftat en ny tjänst som ämnesföreträdare för yttrandefrihet/ICT samt ett internt nätverk som syftar till metodutveckling och kunskapsutbyte bestående av ett 70 tal medarbetare. Vilka effekter detta haft och har på exempelvis intern metodutveckling kring ICT, ökat inflytande i multilaterala sammanhang, bättre kommunikation med UD, bättre uppföljningar etc. undersöker dessvärre inte den här rapporten. En naturlig effekt av ovanstående satsningar skulle kunna vara en kompetenshöjning i frågan även på UD. Samspelet mellan Sida och UD framstår som viktigt för en sådan snabbriktig fråga som ICT, bl.a. i vilken utsträckning det finns fokuspunkter inom utrikesdepartementet som täcker digitaliseringsfrågor – i utrikes- och biståndspolitik? Vilken roll tillmäts digitalisering i exempelvis freds- och statsbyggnadsfrågor i sviktande stater? Eller, på vilket sätt har UD en möjlighet att arbeta mer PGU-inriktat för att på så vis undersöka möjligheter att använda mer av den kompetens som finns i Sverige kring digitalisering.

5.2 Avsaknaden av en tydlig definition

En del i utmaningarna med att hantera ICT-biståndet kan komma sig av att det saknas en tydlig definition av vad ICT innebär i Sidas arbete. Att detta påverkar både hanteringen av

⁵¹ Greenberg (2008) s. 14.

biståndet, kommunikationen om vad svenskt bistånd gör inom ICT liksom framtida planering och styrning är självklart. Utan en förhållandevis tydlig definition går det inte att sätta mål, planera, följa upp och lära av den verksamhet som genomförts, i alla fall inte med någon hög grad av tydlighet.

En definition löser inte utmaningarna med att få grepp om ICT-biståndet, men en definition kan förenkla arbetet på många sätt. Avsaknaden av en tydlig begreppsbild är i sig inte märklig eftersom ICT har rört sig snabbt från att först handla om infrastruktur och tillgång till mobiltelefoni och internet till att även inkludera mobiltjänster, sociala medier och digital användarkunskap – egentligen hela spännvidden mellan hur vi kan använda ICT för att reglera utmaningar i samhällsstyrningen till hur vi själva är föremål för reglering genom olika digitala tekniker.⁵² Däremot väcks frågan om vad som ska räknas som ICT när det omväxlande ses som mål, sektor och verktyg. Är ett hälsoprojekt som digitaliserar journalföring ett ICT-projekt? Eller ett demokratiseringsstöd där organisationer i det civila samhället arbetar med sociala medier för att öka transparensen kring budgetprocesser? Är digital forskningsinfrastruktur i huvudsak ICT, eller forskning, eller både och? Samtidigt som en definition inte löser alla utmaningar ska värdet av att arbeta fram en definition inte heller underskattas då det kan ge möjligheter till en fördjupad reflexiv praktik, förtydliga förväntningar, mål och risker.

I ett tidigare Sida-dokument skrivs det att ICT är ett i allra högsta grad prioriterat område för den svenska regeringen på utvecklingsagendan, och att det är en trend som inte kommer att avta på lång tid. Det är tveksamt om den här analysen stämmer med hur det förhåller sig idag. Flera av dem vi talat med under framtagandet av underlagsrapporten vittnar snarare om att ICT-biståndet framstår som mer prioriterat av den politiska ledningen och av Sida i tidigare insatser. Det uppfattas inte heller att det finns samma politiska ”tryck” i frågan längre.

Samtidigt kan biståndspolitikerna inte prioritera allt lika mycket hela tiden. Det innebär inte att allt som inte särskilt lyfts upp saknar relevans. Utmaningen för ICT är att hitta sätt att ”övervintra” när den politiska styrningen inte är lika tydlig. Att ICT fortsatt bör vara av vikt inom forskningsbiståndet – där det också först hade sin början – framstår som ett lyckat exempel på att ICT blivit integrerat och uppbär en naturlig roll. Framförallt handlar det om en sårbarhet som finns i ICT som mål i sin egen rätt och där sektorn inte primärt är ett verktyg för måluppfyllelse för andra sektorer. Som nämndes tidigare krävs det här en särskild sakkunskap om ”frågan” som det är viktigt att bibehålla även när ICT inte har samma centrala plats på biståndsagendan.

⁵² Brownsword, Roger, ”The Rule of Law, Rules of Law, and Technological Management”, *Amsterdam Law School Legal Studies Research Paper* No 2017-53 (2017).

5.3 Rimliga förväntningar

Svenskt ICT-bistånd ges till en rad olika länder men med störst koncentration över tid till Afrika (bl.a. Tanzania, Rwanda, Uganda, Mocambique och Zimbabwe). Mellanöstern och Asien följer därefter sett till medelstillelningen för insatser över tid, (bl.a. Syrien, Palestina och Burma, Afghanistan och Kambodja). Utmaningarna som föreligger skiljer sig därför markant åt mellan de olika länderna. Samtidigt finns en generell samstämmighet för de insatser som har genomförts i det att ICT ses omväxlande som mål och medel. ICT-bistånd sker också inom ramen för en global dialog där Sida stöttar i olika fora i syfte att utveckla eller värna standards och normer kring digitalisering.

På ett generellt plan kan svårigheterna och utmaningarna kring digitalisering eller ICT beskrivas i tekniska termer. Det handlar då om resursutmaningar och en svag infrastruktur som begränsar informationsteknologin. För den ”första fasen” av digitalisering (som kan räknas till början på 1990-talet) betonades fri konkurrens och privata aktörers deltagande i standard- och regelutveckling med särskilt fokus på teknisk kompatibilitet, vilket ledde till en nästan universell tillgång till mobiltelefoner. För den ”andra fasen” av digitalisering som i större utsträckning handlar om tillgång till uppkoppling, och fri användning av internet, ser utmaningarna delvis annorlunda ut och tillgängligheten skiljer sig därför negativt åt i jämförelse med mobiltelefoner. Enligt vissa siffror är så många som 60 procent av världens befolkning ”offline” (och enbart runt 15 procent har råd med bredband).⁵³ Här finns också stora skillnader inom länder samt, skillnader i uppkoppling mellan kön och mellan ålderskohorter.

En stor del av förklaringen till svårigheterna med den ”andra fasen” av digitalisering, där svenskt och internationellt bistånd nu befinner sig, verkar vara politiska. Världsbankens rapport *Digital Dividends* framhåller att privatisering av digitaliseringstjänster ofta hämmas av en oproportionerlig beskattning av sektorn och utmaningar med att på ett rättvist och effektivt sätt hantera de tekniska förutsättningarna så som spektrumtilldelning och reglering av marknaden. Infrastrukturen och den tekniska utvecklingen finns där, men begränsas och kontrolleras av politiska skäl, eller så snedvrids konkurrensen genom att vissa företag tillåts köpa nödvändiga licenser och tillstånd i strid mot gällande regler. Givetvis skiftar detta mellan olika länder, men svårigheterna som Världsbanken lyfter upp ger en insikt i vad som intuitivt kan anas, men som inom ICT inte alltid uttalas – att politiken har en avgörande betydelse för ICT- utvecklingen även då det handlar om primärt tekniska frågor.

En annan stor utmaning utöver tillgänglighet, uppkoppling och användbarhet inom digital utveckling är teknikens roll som ett medel för att uppnå andra nyttigheter, för ICT:s del

⁵³ World Bank, (2016) s 6.

främst demokrati och mänskliga rättigheter.⁵⁴ Den roll som politik och institutioner spelar för digitaliseringens möjlighet att sprida och förankra demokrati och mänskliga rättigheter framkommer inte särskilt tydligt i de olika analyser och styrdokument om det svenska ICT-biståndet.⁵⁵ Snarare beskrivs digitalisering och informations- och kommunikationsteknologi som antingen något självständigt från politik och institutioner (särskilt i det inledande arbetet med ICT och bistånd) eller som en teknisk utveckling som kommer att bibringa nödvändig politik och rätt institutioner.⁵⁶

Den initialt positiva synen på ICT som ett medel för att stärka eller bygga demokratiska processer har förvisso övergått till ett mer nyanserat förhållningssätt, särskilt inom litteraturen.⁵⁷ Detta verkar inte främst präglad av händelser efter arabiska våren och andra liknande rörelser där ICT spelade en viktig roll i protesterna men inte tillräckligt för att påverka en hållbar övergång till demokrati (och där olika regimer själva i högre grad började använda ICT i syfte att både återskapa och behålla makten).⁵⁸ Snarare är en framväxande realism kring ICT och demokrati mer präglad av utvecklingen inom etablerade demokratier och den polariseringseffekt som ICT i flera fall har medfört.⁵⁹ I det här sammanhanget vill vi lyfta fram att det finns en stor utmaning för nästan alla utvecklingsländer vad gäller jämställdhet och ICT, det som ibland kallas för ”*gender digital divide*”. Även där tillgången till internet och mobiltjänster är relativt hög skiljer det sig ofta åt mellan könen i den faktiska tillgången och användningen av informationsteknologi.

Den institutionella kapaciteten och förmågan är avgörande för anpassningen till ny teknik, som Acemoğlu och Robinson visat historiskt⁶⁰ och samtidigt pekar flera studier på att teknikutveckling i sig är neutralt i förhållande till olika syften, vilket innebär att både demokratirörelser och auktoritära regimer använder och missbrukar digitalisering, men att

⁵⁴ Det finns en rätt så omfattande litteratur som beskriver teorier om teknikens möjligheter från ett demokratiskt perspektiv. Se t.ex. Diamond, Larry och Plattner, Marc F., *Liberation Technology: Social Media and the Struggle for Democracy*, Johns Hopkins University Press (2012)

⁵⁵ Sida, *Freedom of Expression and Information Communication Technology (ICT)*, Development Trends (2013); Sida, *Gender and ICT* (2015) och Sida, *Freedom of Expression/ICT*, Global Thematic Analysis (2016).

⁵⁶ Så som den initiala demokratiforskningen typiskt sett beskrev internet. Se t.ex. Noam, Eli M.

”Why the Internet is Bad for Democracy” *Communications of the ACM – The Digital Society*, Vol. 48: 10 (2005).

⁵⁷ Se tidiga förespråkare för ICT som ett demokrativerktyg, Etzioni, Amatai “Communities: Virtual vs. Real”, *Science* 277 (1997) och Grossman, Lawrence *The Electronic Republic: Reshaping Democracy in the Information Age*, Viking (1995).

⁵⁸ Jasanoff, Sheila, *The Ethics of Invention: Technology and the Human Future*, W.W. Noth & Company (2016), s. 18.

⁵⁹ Se t.ex. Sunstein, Cass “The Law Group Polarization”, *The Journal of Political Philosophy*, Vol.

⁶⁰ Acemoğlu Daron och Robinson, James A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, Random House (2012), ss. 182-183.

den senare ofta kan ha ett övertag i termer av resurser och förmåga⁶¹. Enligt FN:s *online service index* är det de länder som räknas som mer demokratier och de länder som räknas som mer auktoritära som investerar mest i e-tjänster av olika slag. Digital utveckling och politiskt våld t.ex., har i olika studier kopplats till den ökade förmågan till kollektivt handlande som mobiltelefoner möjliggör.⁶² Dessutom, även om tidigare teknikutveckling som radio och TV har haft en betydelse för t.ex. hur väl informerade väljare är inför val i vissa länder, så har samma teknik också bidragit till det motsatta i andra länder.⁶³ Teknikutveckling, användning av teknik och den roll som teknik spelar verkar alltså inte oberört från den omgivande miljön.

När det gäller digital teknik och möjligheterna för medborgare att använda sig av olika mekanismer för att utöva kontroll eller utkräva ansvar så verkar digital teknik ha en fördel i att snabbt sprida uppmärksamhet kring större brister i offentlig service (större skandaler). På så sätt kan tekniken mobilisera kollektivt handlande. Samtidigt har det visat sig svårare för tekniken att fungera som ett verktyg för mer ”vardagligt” ansvarsutkrävande i tillhandahållandet av offentlig service och andra allmänna nyttigheter. Det empiriska underlaget vad gäller icke-digitala mekanismer (rapporteringskort, mekanismer för klagomål etc.) för ansvarsutkrävande av offentlig service visar på samma typ av utmaning.⁶⁴ Där det ges effekt verkar vara situationsberoende och avhängigt det politiska systemet, alltså de institutioner som redan finns på plats och deras institutionella kvalité.

Kopplingen mellan digital teknik och olika demokratiaspekter, t.ex. kollektivt handlande för att utkräva ansvar har störst genomslag där ansvarsutkrävande är inbyggt i statens relation till sina medborgare och där sådant ansvarsutkrävande genererar ett svar och handlande av staten i sin tur.⁶⁵ Tiago Peixoto och Jonathan Fox visar i sin genomgång av 23 olika ICT-plattformar där medborgare kan kommentera och kritisera offentlig service att den politiska och institutionella miljön spelar en central roll. Rapporten summeras med att ICT-plattformar kan stärka ansvarsutkrävande processer om de kopplas till beslutfattares förmåga att se och svara mot problem i den offentliga sektorn: ”this matters when policymakers already care”.⁶⁶ Omvänt, om det saknas institutioner för ansvarsutkrävande har ICT-insatser svårare att nå den tilltänka effekten.

⁶¹ Se t.ex. Morozov, Evgeny, *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*, Public Affairs (2012). Eller, European Parliament, *Surveillance and censorship: The impact of technology on human rights*, Directorate-General for External Policies, Policy Department (2015).

⁶² Pierskalla, Jan H. och Hollenbach Florian M., ”Technology and Collective Action: The Effect of Cell Phone Coverage on Political Action in Africa”, *American Political Science Review*, Vol. 107, No. 2 (2013) 207-224.

⁶³ World Bank (2016) s. 173.

⁶⁴ Björkman, Martina och Svensson, ”Power to the People: Evidence from a Randomized Experiment on Community-based Monitoring in Uganda”, *Quarterly Journal of Economics*, 124 (2), 735-69 (2009).

⁶⁵ World Bank (2016) s. 176.

⁶⁶ Peixoto, Tiago och Fox, Jonathan, ”When Does ICT-Enabled Citizen Voice Lead to Government Responsiveness?”, *Institute of Development Studies Bulletin*, Vol. 47:1 (2016) s.36.

Erkännandet av att teknik inte opererar fritt från den politiska och ekonomiska miljön, ställer kritiska frågor kring ICT som ett medel i bistånd och i vilken mån ICT-stöd kan eller borde användas till utmaningar som kräver lösningar som går utanför det tekniska, eller där tekniken till och med kan bidra till att förvärra ett problem. Det gäller i synnerhet för den typ av problem som Andrews, Pritchett, Samji och Woolcock kallar för ”*wicked hard*”, det vill säga att de är problem som är både logistiskt komplexa och politiskt kontroversiella. Ett exempel skulle kunna vara stöd till en regulatormyndighet som ansvarar för spektrumtilldelning i ett land med hög förekomst av korruption och en stark auktoritär regim.⁶⁷ Det handlar om å ena sidan den tekniska kompetensen att tillhandahålla en infrastruktur för bredband och å andra sidan den politiska och institutionella viljan och förmågan att säkerställa att detta görs på ett effektivt, öppet och rättssäkert sätt. Flertalet av de ICT-insatser som svenskt bistånd har stöttat genom åren är sannolikt sådana som är att betrakta som ”wicked hard”.

Att ny teknologi bär med sig höga förhoppningar är i sig inget nytt och i jämförelse med de inledande åren av ICT inom det svenska biståndet är förväntningarna nu mer kalibrerade utifrån de politiska, sociala och kulturella mönster, normer och strukturer som påverkar teknikens användbarhet. I en tidig rapport från Sida, *Strategy and Action Plan for ICT in Development Cooperation* från 2005, förmedlas en bild av att olika givare kan spela en viktig roll i att snabba på utvecklingsländerns användning av ICT. Rapporten beskriver också hur vissa länder, de allra fattigaste, behöver stort stöd i att utveckla sina respektive ICT sektorer, särskilt vad gäller infrastruktur och policy för att skapa ”förutsättningar för en övergripande fattigdomsbekämpning”. ICT beskrivs på ett liknande sätt i en annan Sidarapport från samma år, *ICT:s for Poverty Alleviation: Basic Tool and Enabling Sector*.⁶⁷ På frågan om ICT kan bidra till att bekämpa fattigdom är det kortfattade svaret i rapporten ja (med versaler). Senare i texten beskrivs ICT som ett verktyg för fattigdomsbekämpning, men även som en industriell sektor i sin egen rätt. Slutsatsen är att om ICT ska bära framgång i sin fattigdomsbekämpning måste det finnas en lokal ICT-industri som stöttar i försöken. Ytterligare en annan Sida-rapport om demokratifrämjande och ICT presenterar en intressant genomgång kring olika demokratiproblem i Afrika, men analys och slutsatser är inte riktigt sammankopplade med just ICT. Det talas bl.a. om vikten av att ”...build the capacity of both non-state and state actors to engage in critically with the prevailing national and local level political and sociocultural problems”.⁶⁸

⁶⁷ Andrews Matt, Pritchett, Lant, Samji, Saliman & Woolcock, Michael, ”Building capability by delivering results: Putting Problem-Driven, Iterative, Adaptive (PDIA) principles into practice”, i OECD, *A Governance Practitioner’s Notebook: Alternative Ideas and Approaches* (2015), s. 126.

⁶⁷ Sida, *ICTs for Poverty Alleviation: Basic Tool and Enabling Sector*, ICT for Development Secretariat (2005).

⁶⁸ Sida, *ICTs for Democracy: Information and Communication Technologies for the Enhancement of Democracy – with a Focus on Empowerment* (2009) s. 66.

Sammantaget framstår det som viktigt att återknyta till realistiska möjligheter kring ICT och digitalisering snarare än att tillskriva ICT en för höga förväntningar, eller att använda begreppet utan närmare tanke på dess faktiska additionalitet till en fråga eller utmaning.

5.4 Normativt skifte kring ICT och digitalisering

Digitaliseringens avigsidor har under senare tid varit särskilt belysta, bl.a. vad gäller s.k. *fake news* och digitala mediers negativa påverkan på demokratiska processer, felaktig informationsspridning, och våldsbejakande extremistgruppers användning av digital teknik för säker kommunikation. Uppfattningen om digitala mediers potentiellt negativa påverkan på demokratiska processer har lett till krav på ökad reglering och kontroll av internet och digitala miljöer från flera olika håll men inte bara från auktoritära och repressiva stater utan även allt mer från etablerade demokratier. Detta går till viss del emot det narrativ som varit bärande inom ICT och bistånd vad gäller ICT som ett verktyg för demokrati och mänskliga rättigheter.

Det är svårt att förutspå hur detta kommer att påverka ICT och bistånd på längre sikt, men det kan inte uteslutas att ICT som ett verktyg blir mer restriktivt bedömt och att allt fler insatser inriktas på hur ICT kan *motverka* demokratiska utmaningar snarare än att *verka* för demokrati. En sådan utveckling skulle i sig innebära ett rätt så stort skifte för ICT-biståndet. Digitala medier har varit som mest framgångsrika i att t.ex. stärka väljares tillgång till information inför val där det samtidigt funnits etablerade ansvarsutkrävande institutioner som revisionsmyndigheter eller antikorrupsionsorgan, samt fri ”traditionell” media. Den forskning som finns kring detta visar alltså på vikten av ett balanserat samspel, snarare än digitalisering i sig som en dominerande effekt för att förstärka demokratiska processer. Där digitala medier varit dominerande har det tvärtom funnits flera negativa effekter på hur väl informerade väljare är, även i etablerade demokratier.⁶⁹

5.5 Iakttagelser

- 1) Fleraktörssystemet: Inom ICT-områdets s.k. ”ekosystem” är fleraktörsprocesser av särskild vikt. De tekniska och politiska utmaningarna som teknikutvecklingen för med sig kan inte hanteras av en eller ett fåtal aktörer. Här framstår svenska ICT-bistånd som något underutvecklat. Det finns förvisso redan olika insatser och samverkan mellan t.ex. svenska universitet, svenska myndigheter och framförallt genom SPIDER, men omfattningen av fleraktörssamverkan inom svenskt ICT-bistånd får nog anses som blygsam, särskilt vad gäller samarbeten med den privata sektorn.

⁶⁹ World Bank (2016) s. 174. Se också Acemoglu, Daron, Tarek, Hasan och Ahmed, Tahoun, “The Power of the Street: Evidence from Egypt’s Arab Spring”, *NBER Working Paper* 20665, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA (2014).

- 2) Målsättning och avgränsning: Det är inte alltid tydligt vad det svenska ICT-biståndet innefattar. Det saknas idag en uppdaterad och klar definition av ICT inom svenskt bistånd. Detta torde medföra svårigheter med att målsätta arbetet med ICT, men också uppställa särskilda svårigheter med att integrera ICT inom andra biståndsområden. Även om Sidas statistikmarkörer är koherenta med internationella standarder för hur ICT ska fångas in och därmed jämförbara så kvarstår problemet att en avsaknad av definition omöjliggör en enhetlig och heltäckande bild av området – också på internationell nivå.
- 3) En viktig del inom svenskt ICT-bistånd är arbetet kopplat till demokrati, mänskliga rättigheter och yttrandefrihet. Arbetet här bedrivs till stor del på basis av många små projekt och stöd till ett rätt så stort antal aktörer. Utgångspunkten är att bedriva ett arbete till hela ”ekosystemets” bredd och på ett principiellt plan. Ansatsen innebär också att det blir något svåröverblickbart. Det verkar inte heller finnas någon systematisk kunskapsuppföljning för att bedöma effekterna av många små ”katalytiska” initiativ. I tillägg får nog många av de sekretessbelagda projekten anses vara uppbyggda på snarlikt sätt vilket ytterligare bidrar till svårigheten med att skapa en tydlig överblick.
- 4) Integreringens utmaningar: Ett integrerat perspektiv ställer högra krav på kompetens och resurssättning i en organisation. Där ICT blir mer normativt, och som ett eget mål i sig självt, verkar det på ett sätt vara lättare att arbeta integrerat, särskilt i förhållande till flankerande eller överlappande områden som demokrati och mänskliga rättigheter. ICT och yttrandefrihet har störst politisk sprängkraft, inte minst med anledning av det fokus som ges till det krympande demokratiska utrymmet (shrinking space) i svenskt bistånd och det traditionellt starka stödet till olika civilsamhällesorganisationer och MR-försvare i svårarbetade miljöer. Att förstå hur de tekniska lösningarna verktygen och innovationerna kan komma till användning inom tex utbildning, hälsa, forskning eller jordbruk torde kräva en särskild kompetens. Det framstår därför som särskilt viktigt med en tydlig styrning och att resurssätta rätt kompetens inom Sida för att ha möjlighet att följa upp och bevaka utvecklingen på området.
- 5) Tillgång till data: *Openaid* är svårhanterligt. Detta gäller i stort för alla studier av svenskt bistånd oavsett ämnesområde. För ICT föreligger en särskild utmaning i att det inte finns en särskild kategori för ICT som kan styra sökningar, begreppsfloran som används för olika ICT-insatser verkar inte vara konsekvent och ICT är i hög grad integrerat i olika strategier och insatser. Dessutom är enligt uppgift en stor del av ICT-insatserna sekretessbelagda och visas inte i *Openaid*. Här kan det finnas ett behov av att skapa en tydligare struktur kring hur ICT rapporteras inom *Openaid* (utan att för den sakens skull avvika från hur området rapporteras till OECD-DAC). Sekretessen är förståelig sett till den känslighet som råder kring yttrandefrihet eller mänskliga rättigheter i många av de länder där Sida verkar.

Samtidigt vore det önskvärt med en ytlig översikt som visar på åtminstone insatsernas omfattning och tidsramar.

- 6) PGU: Svenskt ICT-bistånd förefaller svagt förankrat ur ett PGU-perspektiv. Sett till den kraftsamling som finns kring digitalisering i Sverige och den rad av svenska aktörer som är verksamma för målsättningen att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter, är det ett rimligt antagande att mer samverkan borde vara möjlig mellan nationella satsningar och biståndspolitik. Detta är i huvudsak en fråga på departementsnivå, särskilt mellan Näringsdepartementet och Utrikesdepartementet.
- 7) Globalt normativt arbete: En stor del av Sidas stöd handlar om medverkan i eller stöd för global normativ utveckling. Det kan handla om skyddet för yttrandefrihet på nätet, eller regler kring öppenhet och tillgång till digital teknik. En övervägande del av detta stöd sker till multilaterala aktörer, t.ex. UNESCO. Sverige har en viktig röst i dessa sammanhang, särskilt v.g. rollen att lyfta olika ”motvindsfrågor”, vilket också görs i förhållande till andra biståndsområden. Det framstår därför som angeläget att stödet till global normutveckling synliggörs och kvalitetssäkras. I dagsläget är det svårt att med hjälp av dokument, skrivelser och information på *Openaid* skaffa sig en överblick kring hur det svenska stödet på ett globalt plan ser ut. Det framstår också som svårt att med större tydlighet veta hur arbetet bedrivs inom de multilaterala aktörerna, särskilt i det fall där medel förs vidare till många andra aktörer genom multilaterala kanaler.

6. Litteratur

- Acemoglu Daron och Robinson, James A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, Random House (2012)
- Acemoglu, Daron, Tarek, Hasan och Ahmed, Tahoun, "The Power of the Street: Evidence from Egypt's Arab Spring", *NBER Working Paper* 20665, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA (2014)
- Andrews Matt, Pritchett, Lant, Samji, Saliman & Woolcock, Michael, "Building capability by delivering results: Putting Problem-Driven, Iterative, Adaptive (PDIA) principles into practice", i OECD, *A Governance Practitioner's Notebook: Alternative Ideas and Approaches* (2015)
- Avgerou, Chrisanthi och Walsham, Geoff "Introduction: IT in developing countries", i Avgerou, & Walsham (red.), *Information technology in context: Studies from the perspective of developing countries*, Aldershot, UK: Ashgate Publishing Company (2000)
- Björkman, Martina och Svensson, "Power to the People: Evidence from a Randomized Experiment on Community-based Monitoring in Uganda", *Quarterly Journal of Economics*, 124 (2), 735-69 (2009)
- BMZ, *Informations und Kommunikationstechnologien (ICK): Schlüsseltechnologien für eine nachhaltige Entwicklung*, BMZ Strategiepapieren 2 (2013)
- Boeren, Ad, Alberts, Tom, Alveteg, Thomas, Thulstrup, Erik W. och Trojer, Lena *Sida/SAREC Bilateral Research Cooperation: Lessons Learned*, Sida Evaluation 06/07 (2006)
- Brownsword, Roger, "The Rule of Law, Rules of Law, and Technological Management", *Amsterdam Law School Legal Studies Research Paper* No 2017-53 (2017)
- Diamond, Larry och Plattner, Marc F., *Liberation Technology: Social Media and the Struggle for Democracy*, Johns Hopkins University Press (2012)
- Documents, "Identity Systems and Civil Registry in Asia", *Population and Development Review* 43 (1), 183-188 (2017)
- Etzioni, Amatai "Communities: Virtual vs. Real", *Science* 277 (1997) och Grossman, Lawrence *The Electronic Republic: Reshaping Democracy in the Information Age*, Viking (1995)
- European Parliament, *Surveillance and censorship: The impact of technology on human rights*, Directorate-General for External Policies, Policy Department (2015).
- Evegny, Morozov, *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*, Public Affairs (2012)
- Fellsson, Måns, "Research capacity in the new global development agenda" EBA 2017:08 (2017)
- För digitalisering i tiden*, SOU 2016:89 (2016)
- För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi*, N2017/03643/D (2017)

- Greenberg, Alan och Muchanga, Americo, *Evaluation of Sida Information and Communications Technologies Support to Universities*, Sida Evaluation 06/13 (2006)
- Greenberg, Alan, *Sida's Support to Information and Communications Technology (ICT) for Development*, Sida Evaluation 2008: 07 (2008)
- Hagen, Rune Jansen *Concentration difficulties? An analysis of Swedish aid proliferation*, EBA 2015:03 (2015)
- Heeks, "ICT4D 2016: New Priorities for ICT4D Policy, Practice and WSIS in a Post-2015 World", Manchester Centre for Development Informatics, Working Paper 59 (2014)
- Heeks, Richard, *Information and Communication Technologies, poverty and development*, Development Informatics Working Paper Series, paper no. 5, Institute for Development Policy and Management (1999)
- Hosman, Laura och Fife, Elisabeth, "Improving the prospects for sustainable ICT projects in the developing world", *International Journal of Media and Cultural Politics* 4(1), 51-70 (2008)
- Human Rights Council, *The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet*, A/HRC/32/L.20 (2016)
- Indevelop, *Evaluation of Spider's Project and Research Performance 2011-2013* (2014)
- Isaksson, Ann-Sofie, *Geospatial Analysis of Aid: A New Approach to Aid Evaluation*, EBA 2017:09 (2017)
- ITU, *Fast-forward progress: Leveraging tech to achieve the global goals*, (2015)
- Jasanoff, Sheila, *The Ethics of Invention: Technology and the Human Future*, W.W. Noth & Company (2016)
- Joyce, Daniel, "Internet Freedom and Human Rights", *The European Journal of International Law*, Vol. 26: 2, 493-514 (2015)
- Little, Andrew, "Communication Technology and Protest", *Journal of Politics*, 78 (1)
- Mueller, Milton L., *Networks and States: The Global Politics of Internet Governance*, MIT Press (2010)
- Noam, Eli M. "Why the Internet is Bad for Democracy" *Communications of the ACM – The Digital Society*, Vol. 48: 10 (2005)
- NORAD, *Information and Communications Technology (ICT) in developing cooperation: guidelines* (2003)
- OECD, *Principles for Internet Policy* (2014)
- Peixoto, Tiago och Fox, Jonathan, "When Does ICT-Enabled Citizen Voice Lead to Government Responsiveness?", *Institute of Development Studies Bulletin*, Vol. 47:1 (2016)
- Pernice, Ingolf, "Global cybersecurity governance: A constitutionalist perspective", *Global Constitutionalism* 7(1) 112-141 (2018)

Pierskalla Jan H. och Hollenbach Florian M., "Technology and Collective Action: The Effect of Cell Phone Coverage on Political Action in Africa", *American Political Science Review*, Vol. 107, No. 2 (2013) 207-224

Regeringen, *Policyramverk för svenskt utvecklingsamarbete*, Skr 2016/17:60 (2016)
 Proposition 2017/18:1 Utgiftsområde 7

Riksrevisionen, *Sidafinansierad myndighetssamverkan – goda förutsättningar för biståndseffektivitet?* (2017)

Ruhani, Golana, *Information and Communication Technology (ICT) Overview at Sida 2013-2014* (2014)

Sida, *Digital Empowerment for ICT in Development (ICT4D) for DESO* (2003)

Sida, *Freedom of Expression and Information Communication Technology (ICT)*, Development Trends (2013)

Sida, *Freedom of Expression/ICT*, Global Thematic Analysis (2016)

Sida, *Förordning 2010:1080* (2010)

Sida, *Gender and ICT* (2015)

Sida, *ICT - Transforming the World by Transforming Universities* (2002)

Sida, *ICT for Poverty Alleviation: Basic Tool and Enabling Sector* (2005)

Sida, *ICTs for Democracy: Information and Communication Technologies for the Enhancement of Democracy – with a Focus on Empowerment* (2009) s. 66

Sida, *ICTs for Poverty Alleviation: Basic Tool and Enabling Sector* (2005)

Sida, *ICTs for Poverty Alleviation: Basic Tool and Enabling Sector*, ICT for Development Secretariat (2005)

Sida, Sidas skrivelse till svar på RB-uppdraget om Krympande demokratiskt utrymme (2017)

Sida, *Strategy and Action Plan for ICT in Development Cooperation* (2005)

Sörlin, Sverker och Nilsson, David, *Research and Aid Revisited: A Historically Grounded Analysis of Future Prospects and Policy Options*, EBA, 2017:07 (2017)

Sunstein, Cass "The Law Group Polarization", *The Journal of Political Philosophy*, Vol. 10: 2, 175-195 (2002)

Suri, Tavneet, "Mobile Money", *Annual Review of Economics*, Vol. 9, 497-520 (2017)

Utrikesdepartementet, *Resultatstrategi för globala insatser för ekonomisk hållbar utveckling 2014–2017*, UF2014/32092/UD/USTYR (2014)

Utrikesdepartementet, *Ändring av Resultatstrategi för särskilda insatser för mänskliga rättigheter och demokratisering 2014–2017*, UD2016/00596/FMR (2016-01-14)

UN, OSCE, AU, *International Mechanisms for Promoting Freedom of Expression: Joint Declaration on Freedom of Expression and the Internet* (2011)

UNESCO, *Program and budget 2018-2019*

UNESCO General Conference, *Outcome Document of the “Conneting the Dots: Options for Future Action” Conference*, 38 Session, Paris, 38 C/53 (2015)

Walsham, Geoff, Robey, Daniel och Sahay, Sundeep “Foreword: Special issue on information systems in developing countries” *MIS Quarterly*, 31(2), 317 - 326 (2007)

World Bank, *World Development Report 2016: Digital Dividends* (2016)

Appendix 1. Interlokutörer

Stefan Larsson, Lunds universitet

Lise Alkerstedt, Post och telestyrelsen (PTS)

Ola Bergström, Post och telestyrelsen (PTS)

Bo Andersson, Post och telestyrelsen (PTS)

Marcin de Kaminski, Sida

Johan Hellström, Sida

Anna Karefeldt, Sida (faktaundersöknings)

Kerstin Borglin, vd Spider

James Loosey, Stockholms universitet

Pernilla Näsfors, Techsoup

Patrik Hiselius, Telia company

Markus Sjöqvist, Telia company

Cecilia Strand, Uppsala universitet

Appendix 2. Strategier i materialet

Afghanistan 2014 - 2019

Bangladesh 2014 - 2020

Bolivia 2014 - 2016

Botswana 2009 - 2013

Burkina Faso 2013 - 2016

Cambodia 2014 - 2018

Capacity development and collaboration 2011 - 2013

Capacity development and exchange 2014 - 2017

China 2009 - 2013

Colombia 2009 - 2015

Contributions for Human Rights and democracy 2014 - 2017

DR Congo 2015 - 2019

Ethiopia 2003 - 2015

Global contributions for sustainable economic development 2014 - 2017

Global contribution for sustainable social development 2014 - 2017
Global contributions for environ. and climate change 2014 - 2017
Humanitarian Assistance 2011 - 2016
India 2009 - 2013
Indonesia 2009 - 2013
Information and communication activities 2010 - 2016
Information and communication activities 2010 - 2016
Iraq 2009 - 2015
Kenya 2009 - 2015
Mali 2004 - 2015
Mozambique 2015 - 2020
Myanmar 2013 - 2017
Namibia 2009 - 2013
Palestine 2015 - 2019
Reform Cooperation Eastern Europe Turkey and Western Balkan 2014-2020
Regional Asia focusing on Southeast Asia 2010 - 2015
Regional Middle East and North Africa 2010 - 2015
Regional Sub-Saharan Africa 2010 - 2015
Research cooperation 2015 - 2021
Rwanda 2010 - 2015
South Africa 2009 - 2013
South Sudan 2014 - 2016
Support through Swedish civil society org. 2010 - 2016
Tanzania 2013 - 2019
Uganda 2014 - 2018
Vietnam 2009 - 2013
Zambia 2013 - 2017
Zimbabwe 2011 - 2015